

לשון לבגרות

2 יחידות לימוד

נשוא

נושא

מושא

לוואי

הקדמה כללית:

ספר התרגילים של גול הוא פרי שנות ניסיון רבות בהוראת חומרי הלימוד ובהגשה לבחינות הבגרות בלשון.

שאלות תלמידים וטעויות נפוצות הולידו את הרצון להאיר את הדרך הנכונה לעומדים להיבחן במקצוע חשוב זה.

הספר מסודר לפי הפרקים התואמים את תכנית הלימודים הנוכחית של משרד החינוך השנה, בעקבות מלחמת חרבות ברזל, ומכיל את כל חומר הלימוד הנדרש.

הניסיון מלמד כי לתרגול בקורס זה חשיבות יוצאת דופן, ולכן ספר זה בולט בהיקפו ובמגוון התרגילים המופיעים בו.

הפתרונות מוגשים בסרטוני וידאו המלווים בהסבר קולי, כך שאתם רואים את התהליכים בצורה מובנית, שיטתית ופשוטה, ממש כפי שנעשה בשיעור פרטי. הפתרון המלא של השאלה מכוון ומוביל לדרך חשיבה נכונה בפתרון שאלות דומות.

תקוותנו היא שספר זה ישמש מורה-דרך לכם התלמידים ויוביל אתכם להצלחה.

בהצלחה!

צוות האתר גול

תוכן

2.....	הקדמה כללית :
6.....	פרק 4: מערכת הצורות
6.....	מושגים במערכת הצורות
6.....	חלקי הדיבור :
7.....	הפועל – מושגים בסיסיים :
13.....	שם העצם – מושגים בסיסיים :
14.....	סימני הניקוד – 5 התנועות :
15.....	הפועל – הבניינים
15.....	שבעת הבניינים :
17.....	זיהוי בניין שלב 1 - שלושת העדים :
18.....	הקמע לזיהוי בניין :
24.....	זיהוי בניין שלב 2 – הנוסחה :
29.....	שיר שלושת העדים – לזיכרון :
29.....	זיהוי בניין - דגמי פעל והתפעל :
33.....	הבחנה בין בניינים תאומים :
36.....	זיהוי בניין - מילים קשות :
57.....	שורש וגזרה של פעלים ושמות עצם
57.....	זיהוי שורש בשיטת שלושת העדים :
58.....	הסרת אותיות הבניינים :
58.....	מקרים שבהם הת' נשארת
65.....	מהי גזרה?
65.....	הגזרות :
66.....	שמות נוספים לגזרות
67.....	זיהוי גזרה :
72.....	שורשים מורכבים :
77.....	איתור האות הנעלמת :
80.....	הופעל המבולבל :
82.....	דגם אחת ושתיים :
87.....	מילים זהות עם ניתוח שונה
90.....	מילים הנוטות על דרך השלמים
90.....	שורשים ספציפיים
92.....	אותיות שורש ואותיות מוספיות
96.....	שם העצם – דרכי התצורה :

96.....	דרכי התצורה.....
98.....	הבדלה בין שורש ומשקל לבסיס וצורך סופי – מתקדם
101.....	עבודה עם צורת היסוד
103.....	דרך התצורה של מלים ספציפיות
105	שם העצם – משקלים:
105.....	המשקלים.....
105.....	זיהוי משקל – בסיס.....
107.....	זיהוי משקל - ניקוד משתנה.....
107.....	זיהוי משקל - גזרת המרובעים.....
108.....	זיהוי משקל - אותיות חסרות.....
108.....	זיהוי משקל - אותיות מתחלפות.....
112.....	מילים דומות, משקלים שונים.....
114.....	משקלים השייכים לגזרות מסוימות.....
115.....	שמות עצם בעלי בניין.....
116.....	שמות הפעולה.....
119.....	זיהוי חלק הדיבור של צורת הבינוני.....
122	שם העצם – משמעויות המשקלים והצורנים הסופיים:
122.....	משמעויות המשקלים והצורנים הסופיים.....
131.....	צורך גזירה וצורך נטייה.....
134.....	פירוט היווצרות המילה.....
136	יצירת מילים לפי הנחיות.....
136.....	יצירת פעלים לפי הנחיות - גוף וזמן.....
136.....	צורת הציווי.....
137.....	יצירת פעלים לפי הנחיות – שורש ובניין.....
139.....	יצירת שמות עצם לפי הנחיות – שורש ומשקל.....
141.....	תהליך יצירת מילים משורש ובניין נתונים – בגזרות:.....
147.....	שיבוץ פועל בהקשר נתון.....
148.....	שיבוץ שם עצם בהקשר נתון.....
150.....	יצירת פועל מאותו שורש בבניין אחר:.....
153.....	הצורה הנסותרת של בניין נפעל- למתקדמים.....
155.....	שימושי הצורות.....
157	נספחים – מערכת הצורות.....
157.....	המשקלים והצורנים הסופיים ומשמעויותיהם.....

פרק 4 : מערכת הצורות

מושגים במערכת הצורות

חלקי הדיבור :

מושגי בסיס :

חלקי הדיבור : המילים בעלות המשמעות מתחלקות ל-3 קבוצות עיקריות : פעלים, תארים ושמות עצם. קבוצות אלו נקראות חלקי הדיבור.

פועל : מילה המספרת על פעולה : **החתול קפץ**.
תואר : מילה המציינת מאפיין מסוים של דבר כלשהו : **חתול שמן**.
שם עצם : מילה שהיא שמו של הדבר עצמו : **חתול**.

חוקי חלקי הדיבור :

- (1) הפועל נמצא תמיד על ציר הזמן, והסימן שלו הוא שכאשר הזמן במשפט משתנה, גם הוא משתנה.
אתמול החתול קפץ. מחר החתול יקפוץ.
- (2) התואר תלוי במין, מספר וביידוע של שם העצם שלפניו, שאותו הוא מתאר. **חתול שמן. חתולים שמנים. חתולה שמנה. החתול השמן.**
- (3) שם העצם אינו נמצא על ציר הזמן ואינו משתנה בגלל מילים אחרות במשפט. **החתול קפץ. החתול יקפוץ. עיניו של החתול נצצו.**
- (4) זיהוי חלק דיבור הוא בדרך כלל פשוט ואינטואיטיבי.

הפועל – מושגים בסיסיים:

מושגי בסיס:

כל פועל מכיל בתוכו מידע לגבי השורש, הבניין, הגוף והזמן.

זמן:

זמן נקרא לעיתים גם זמן/דרך. רכיב הזמן/דרך בפועל מציין את הזמן שבו נעשתה הפעולה או שימושים שונים של הפועל שאינם על ציר הזמן.

יש 5 צורות של זמן/דרך:

זמן/דרך	משמעות	דוגמה
עבר	אתמול	זרק
הווה (בינוני)	עכשיו	זורק
עתיד	מחר	יזרוק
ציווי	בקשה/דרישה	זרוק!
שם פועל	ל...	לזרוק

יש צורה נוספת שקשורה לפועל אך נחשבת שם עצם לכל דבר ועניין:

שם פעולה	פעולת ...	זריקה

גוף:

גוף משמעותו – על מי מדבר הפועל: אני, אתה, הוא וכו'.

יש 10 גופים ובשפה הדקדוקית יש להם שמות שיש להכיר:

גוף	משמעות	דוגמה
מדבר	אני	זרקתי
מדברים	אנחנו	זרקנו
נוכח	אתה	זרקת
נוכחת	את	זרקת
נוכחים	אתם	זרקתם
נוכחות	אתן	זרקתן
נסתר	הוא	זרק
נסתרת	היא	זרקה
נסתרים	הם	זרקו
נסתרות	הן	זרקו

שורש:

עיקר המשמעות של הפועל נעוצה בשורש שלו.

השורש מכיל שלוש אותיות או ארבע והוא נכתב כך :

י-ש-ב, ז-ר-ק, פ-ר-ס-מ.

השורשים בשפה העברית מחולקים לקבוצות, ולכל קבוצה מספר כללים משלה.

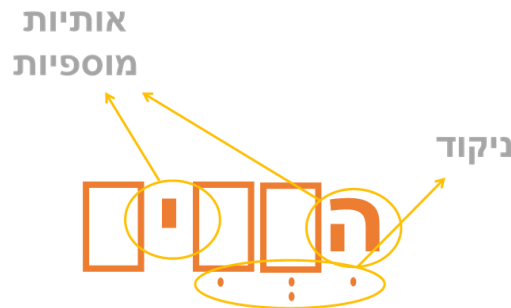
כל קבוצה כזאת נקראת גְזֵרָה. בסך הכול יש בשפה העברית 10 גזרות. במיקוד השנה יש 7 גזרות.

למשל: גזרת השלמים כוללת את כל השורשים שבהם 3 אותיות שורש שרואים וגם שומעים (ח-ש-ב).
גזרת המרובעים כוללת את כל השורשים שבהם 4 אותיות שורש (פ-ר-ס-מ).

בניין:

הבניין הוא תבנית בסיסית שלתוכה יוצקים את השורש כדי ליצור מילה של ממש.

בניין מורכב משני רכיבים: ניקוד ואותיות מוספיות.

שבעת הבניינים: שבע תבניות עיקריות שיוצרות פעלים.

משמעויות הבניינים: יש בניינים פעילים, שמספרים על מבצע הפעולה, ויש בניינים סבילים, שמספרים על מקבל הפעולה.

משמעות פעילה	משמעות סבילה
קל (פעל): גמר	נפעל: נגמר
פיעל: קישט	פעל: קשט
הפעיל: הגדיר	הפעל: הגדר
התפעל: התקשט	

תרגיל 1:

לפניכם משפטים ובהם מודגשים הפעלים. ציינו מיהו מבצע הפעולה (אני, הם, את וכדומה) ובהתאם לכך ציינו את הגוף שלו (מדבר, נסתרים, נוכחת...).

הפועל	מי?	הגוף
1) חֲשַׁבְתִּי על החיים.		
2) הילדים בֹּכִים .		
3) מדוע אתם בֹּכִים ?		
4) המרק הזה הִתְקַלְקַל .		
5) לא הִגַּעְתָּ לכאן אתמול.		
6) טִסְּתָם אתמול בלילה.		
7) חָכוּ לי!		
8) הִתְנַעַנְעַתָּן אליה?		
9) זיווה לָקְחָה את אחיה לטיול.		
10) לא בָּקְשָׁנוּ עזרה.		
11) הִגְבַּרְנָה בבקשה את הרדיו.		
12) סָלַח לי.		
13) הגוייבות תִּגְדַּלְנָה בקרוב.		
14) אתן תִּגְדַּלְנָה עם השנים.		
15) הִתְאַמְנוּ לכם תכנית מיוחדת.		
16) הִתְאַמְנוּ לקראת המשחק מחר!		
17) הִתְאַמְנוּ לקראת המשחק מחר.		
18) הילד גָּדַל .		
19) אינני גָּדַל .		
20) גָּדַל את הצמחים במסירות!		

תרגיל 2:

לפניכם פעלים ללא משפטים. ציינו את הגוף הפועל שלהם.

הפועל	הגוף	הפועל	הגוף	הפועל	הגוף
חגגת		התקבלתו		נגעתו	
תקחי		תשגשגנה		מלכלך	
נפלו		מעדתי		הדבק	
סבלו		אשלם		מחשבת	
השתגענו		ישו		תפטרי	
מטפלים		נרכב		חפש	
זכית		זמרו		קחו	
פרשתו		פוגע		שמעי	

תרגיל 3:

לפניכם קטע ובו פעלים מודגשים. ציינו את הזמן (הדרך) שלהם: עבר, הווה, עתיד, ציווי, שם פועל.

העיירה פאשקובא שברוסיה **נפגעה** (_____) קשות מגשמים והצפות **שאיירעו** (_____) במקום. בתיהן של עשרות משפחות יהודיות **הוצפו** (_____) והתשתיות באזור **הרוסות** (_____) לחלוטין. לאזור כולו **נגרמו** (_____) נזקים רבים.

רבה הראשי של רוסיה פנה אל הציבור בקריאה: "**עשו** (_____) הכול על מנת **לסייע** (_____) להן. **השתדלו** (_____) ככל יכולתכם בדבר!"

"איגוד הקהילות היהודיות ברוסיה" **נענה** (_____) לפנייתו של הרב, והצהיר: "נחלק מזון וביגוד חם לכל המשפחות בפאשקובא. **בואו** (_____) אלינו ואנחנו **נשלים** (_____) את כל מחסורכם!"

אולם מי **יעביר** (_____) את כל הסיוע והתרומות לפאשקובא הרחוקה?

הרב אליהו ריס **מכהן** (_____) בתור הרב של בירובידזיאן, עיר ה**שוכנת** (_____) סמוך לפאשקובא, והוא **משמש** (_____) גם שליח חב"ד בעיר ובכל המחוז. לפי העיתונים, הרב **יצא** (_____) הבוקר לעיר פאשקובא כדי **לסייע** (_____) למשפחות המתגוררות (_____) שם.

מספר משאיות **עמוסות** (_____) במזון ובגדים **נוסעות** (_____) כרגע לפאשקובא. צוות מאנשיו של הרב ריס **יחלק** (_____) את הסיוע למשפחות היהודיות, שרבות מהן **נשארו** (_____) ממש בחוסר כול.

הנשיא פוטין **הודיע** (_____) "**אגיע** (_____) לאזור במהלך השבוע הבא, במטרה **לבחון** (_____) מקרוב את הנזקים **ולהחליט** (_____) על אפשרויות הסיוע הממשלתי לתושבי האזור".

תרגיל 4:

לפניכם משפטים ופתגמים מפורסמים. כתבו את הגוף ואת הזמן של הפועל המודגש בכל משפט.

המשפט	גוף	זמן/דרך
1) לָךְ אל הנמלה, עצל!		
2) אִשָּׂא עיניי אל ההרים.		
3) יְהַלֵּךְ זר ולא פיד.		
4) דברי חכמים בנחת נְשַׁמְעִים.		
5) מָצָא מין את מינו.		
6) הָיָה נכון!		
7) על טעם ועל ריח אין לְהִתְוַכַּח.		
8) קנאת סופרים תְּרַבֶּה חוכמה.		
9) שָׁלַח לחמדך על פני המים.		
10) אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תִּקְהֶינָה .		
11) אדם נָכַר בכיסו, בכוסו ובכעסו.		
12) אין הנחתום מְעִיד על עיסתו.		
13) איננו מְשִׁיחִין בשעת הסעודה.		
14) אכול ושתה כי מחר נָמוּת.		
15) אם בארזים נִפְלָה שלהבת, מה יעשו אזובי הקיר?		
16) אם תִּרְצוּ, אין זו אגדה.		
17) ברומא הִתְנַהֵּג כרומאי.		
18) הכול צפוי והרשות נְתוּנָה.		
19) טחנות הצדק טוֹחֲנוֹת לאט.		
20) כל הדרכים מוֹבִילוֹת לרומא.		
21) הנבואה נִתְּנָה לשוטים.		
22) הָיָה ותן לחיות.		

שם העצם – מושגים בסיסיים:

מושגי בסיס:

דרכי התצורה של שמות העצם: שמות העצם נוצרים במגוון דרכים בניגוד לפעלים שנוצרים באופן אחיד. דרכים אלו מכונות "דרכי התצורה של שם העצם". יש 2 דרכי תצורה עיקריות: שורש ומשקל, ובסיס וצורן סופי. משקל: תבנית שלתוכה יוצקים שורשים על מנת לקבל שמות עצם. נ-ה-ג +משקל = מקטל = מנהג. צורן סופי: סיומת שמוסיפים לשם עצם קיים על מנת לקבל שם עצם חדש. ספרד + ית = ספרדית.

חוקי שם העצם:

- 1) לשמות העצם לעולם אין זמן וגוף, אך לעתים קרובות יש להם שורש. לשמות עצם מסוימים יש אפילו בניין.
- 2) שמות העצם כוללים גם את שמות הפעולה. שליחה, הפלגה, שיעול.
- 3) גם שמות עצם מופשטים הם שמות עצם. חוכמה, ידידות, פתרון.
- 4) לשם התואר (למשל: ירוק, גדול, טבעי) יש אותם המאפיינים של שם העצם. הוא יכול להיווצר באותן דרכי התצורה של שם העצם, יש לו משקל ויש לו צורנים סופיים. לכן בבגרות כוללים אותם יחד, ומשתמשים במונח: השם.

סימני הניקוד – 5 התנועות:

מושגי בסיס:

ניקוד: הניקוד מציין את התנועות, כלומר את האופן שבו האוויר זורם מן הפה כשמדברים. התנועות בעברית יכולות להיכתב במספר צורות:

צליל	סימן ניקוד א	סימן ניקוד ב	סימן ניקוד ג	סימן ניקוד ד
A	קמץ: מְ	פתח: מֶ		חטף פתח: אֶ
E	צירה: מִ	סגול: מֻ	שווא נע: מְ	חטף סגול: אֻ
I	חיריק מלא: מִי	חיריק חסר: מִ		
O	חולם מלא/חסר: מוּ, מֹ	קמץ קטן: מֻ		חטף קמץ: אֻ
U	שורוק: מוּ	קבוץ: מֻ		

שווא: השווא הוא שתי נקודות זו על זו: **אכְלְתִי, נפְלַט, מגְדַל**. השווא מציין אפס תנועה.

שווא נח ושווא נע: שווא בראש מילה (ובמספר מקרים נוספים) נהוג לבטא כתנועת צירה: **לְבַד, מצוּפָה, לְךְ**.

שווא כזה נקרא שווא נע. השווא הרגיל נקרא שווא נח.

החטפים: את העיצורים הגרוניים האח"ע קשה להגות בשווא, ולכן בדרך כלל יוחלף השווא בחטף: צורת החטף כשווא קטן ולידו ניקוד אחר. **אֶ, אֵ, אִ, אֻ, אֹ, אִי, אִו**. יש להגות את האות בניקוד האחר: **אֶמְרָתֶם, נֶאבְּקוּ, הַעֲמִידוּ**.

הפועל – הבניינים

שבעת הבניינים:

מושגי בסיס:

בניין: תבנית בסיסית שלתוכה יוצקים את אותיות השורש כדי ליצור מילה של ממש. הבניין מורכב מניקוד ומאותיות מוספיות.

חוקי שבעת הבניינים:

1) שבעת הבניינים הם שבע תבניות שלתוכן ניתן ליצוק כל שורש, ולקבל משמעות שונה. שבעת הבניינים הם כמו משפחה, שיש בה כמה זוגות תאומים.

2) הבניינים הם: קל (פעל/פעול), נפעל, פיעל, פעל, הפעיל, הפעל, התפעל.

1. בניין קל: הבניין הנפוץ ביותר בעברית הוא בניין קל. צורתו העיקרית של הבניין היא פעל, למשל: **שָׁלַח, מָתַח, רָצָה, פָּצַע**.

2. לבניין קל יש צורות נוספות למשל: **לָכַל, רָעַב**.
צורה שחשוב במיוחד לזכור היא בינוני פעול, למשל: **מָסַר, אָסַר, פָּזַי, הָזַי**.

3. בניין נפעל: למשל: **נָרַשׁ, נָלַקַח, נָזַרַק**. לעתים קרובות בניין נפעל הוא צורת הסביל של בניין קל (**רשם-נרשם**) אך לפעמים הוא בניין עצמאי (**נכנס**).

4. בניין פיעל ובניין פעל: למשל: **חָבַר וְחָבַר, חָלַק וְחָלַק**. הבניינים פיעל ופעל הם צורת הפעיל וצורת הסביל של אותה פעולה עצמה.

5. בניין הפעיל ובניין הפעל: למשל **הִדְבִּיק וְהִדְבִּיק, הִזְמִין וְהִזְמִין**. גם הבניינים הפעיל והפעל הם צורת הפעיל וצורת הסביל של אותה פעולה עצמה.

6. בניין התפעל: למשל **הִתְפַּצַּל, הִתְנַגַּד, הִתְקַלַּף**. בניין התפעל הוא לעתים קרובות בניין "חוזר", כלומר מבצע פעולה על עצמו (פעיל וסביל יחד).

3) משמעויות הבניינים:

7. פעילים: קל (פעל), פיעל, הפעיל.

8. סבילים: קל (פעול), נפעל, פעל, הפעל.

9. חוזר: התפעל.

4) כאשר אתם כותבים שם של בניין בתוך תשובה בבגרות, צריך להיות ברור לבוחן לאיזה בניין אתם מתכוונים. לכן יש לכתוב את הבניינים עם ניקוד או עם אותיות ניקוד (כתיב מלא).

יש לכתוב	אין לכתוב
קל, פֶּעַל	פעל
נפעל	
פיעל או פֶּעַל	פעל
פועל או פֻּעַל	פעל
הפעיל	
הפעל, הופעל או הִפְעֵל	
התפעל	

זיהוי בניין שלב 1 - שלושת העדים:

חוקי זיהוי בניין (שלב 1):

- (1) כאשר אתם נשאלים מהו הבניין של מילה מסוימת, זוהי בעצם שאלה אמריקנית. עומדות בפניכם 7 אפשרויות בלבד, שהרי יש בעברית רק 7 בניינים.
- (2) לכן כשאתם ניגשים למבחן, עוד לפני שאתם קוראים את השאלות, רשמו לכם בצד את שבעת הבניינים.
- (3) כעת, נתמקד במילה שקיבלנו ונהפוך אותה לשלושה פעלים פשוטים לפי הנוסחה הזאת:
- (4) הוא אתמול
- (5) הוא עכשיו
- (6) הוא מחר
- (7) **תפוחי האדמה מבושלים במים רותחים: הוא אתמול בושל, הוא עכשיו מבושל, הוא מחר יבושל.**
- (8) בהמשך נקרא לשלושת הפעלים הללו "שלושת העדים", מפני שהם מעידים באופן מהימן ביותר על רכיבי הפועל הנתון.
- (9) קריטי במיוחד לדייק ולשמור על ההקשר.
- (10) אל תנסו להפוך את המילה לשלושת העדים כשהיא עומדת בפני עצמה. הקפידו לשמור על הסביבה שלה, בעיקר 2-3 המילים שבאות מיד אחריה. אם קיבלתם מילה ללא משפט, המציאו עברה משפט ועבדו אתו.

הקמע לזיהוי בניין:

חוק U צליל הברזל:

- 1) U צליל הברזל: יש צליל שחובה לשים לב אליו בשעת זיהוי בניין. צליל U (למשל: מְבַשְׁלִים, הַכְּפֵל, חָשׁוּב).
- 2) אם מופיע צליל U במילה המקורית, הוא חייב להופיע גם בשלושת העדים. אם לא מופיע צליל U במילה המקורית, הוא אינו יכול להופיע כלל בשלושת העדים.
- 3) כדי לוודא שאתם מבחינים בצליל הזה, כדאי שתתרגלו לנקד אותו (ורק אותו) בשלושת העדים. פשוט העתיקו את הניקוד מן המילה המקורית.
- 4) הניקוד יכול להיות קבוץ או שורוק:
- 5) קבוץ: מְבַשֵּׁל, מְקַרְמֵת, מְגַלְגֵל.
- 6) שורוק: הוֹגֵן, חֲמוֹר, מוֹאֲרֵת.
- 7) דגם פעול: לדגם פעול שייכות מילים כגון: חָשׁוּב, שְׁבוֹר, פְּנוּי, גְּלוּי, זְקוּק. אי אפשר להפיק ממילים בדגם זה את שלושת העדים, אבל אפשר פשוט לזכור שזוהי צורת מְשָׁנָה של בניין קל (פעל).
- 8) צליל U מבטא משמעות מובהקת של "סביל".

תרגיל 1:

לפניכם פעלים בתוך משפטים.
כתבו אותם ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר.
הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים.

הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	המשפט
תרגם מתרגם יתרגם מספרדית לעברית	1) הקטעים יתרגמו מספרדית לעברית.
	2) שקלתי לפרוש מן העבודה אם לא אקבל קידום.
	3) איני חושב שיש קשר בין אריות ים לאריות יבשה.
	4) כוחות הצבא באזור יתגברו .
	5) בני השבט הזה רצים עשרות קילומטרים ביום.
	6) המכונית גמאה את המרחק בשעתיים בלבד.
	7) אל תתקפלו בפני האיומים שלו.
	8) הנערים בעלי המוגבלויות משלבים בעבודה במפעל.
	9) בואו נפגש לאולם.

	10) שְׁלַח לחמך על פני המים.
	11) אל תוֹצִיאִי לחברותיך שם רע!
	12) קשה לְהִתְרַגֵּל ללימוד בצורה הזאת.
	13) אֶסְתַּוְּבָב בעיר כל הלילה.
	14) כשנִקְוִים בבוקר נחשוב על זה שוב.
	15) אל תתְמַם!
	16) האיש הזה מְעוֹרָר בי אימה.
	17) אתן מתְבַקְּשׁוֹת לצאת מן החדר.
	18) אל תַעֲמְדוּ מן הצד ותסתכלו.
	19) רבי עקיבא חֵי מאה ועשרים שנה.
	20) מעשיך מְקוֹמְמִים אותי.

	21) בשבוע שעבר התבטלו לנו שיעורי המתמטיקה.
	22) חולצתך תגהץ במגהץ הקיטור החדש.
	23) אתה תצג לקהל בכמה משפטים.
	24) הטיסה מתקצבת על ידי חברת אוסם.
	25) זכינו לגדול בצלו של אדם גדול זה.
	26) אני בטוחה שתמותי תזכה מכל ההאשמות.
	27) השטיחים מגלגלים בכל פעם שיורד גשם.
	28) השמש אינה נראית מבעד לעננים.
	29) החומר מזרק אל תוך הווריד ומרדים את הכלב.
	30) לא זול להרשם לכנס הזה.
	31) איך שיר נולד ?

	32) מי יִצְלִיחַ להפיל את הקוף מן העץ?
	33) המספר שאליו הגעת איננו מְחַבֵּר.
	34) את תִּטִּי להאמין בראיות כשתראי אותן.
	35) האדם מְתַרְגֵּל לדברים רבים.
	36) כדי להצליח אתה צריך לְתַרְגֵּל שעות רבות.
	37) אנחנו מְגַבִּים אותך בכל מעשיך.
	38) נִפְנָה אליך לקוחות.
	39) רציתי לְהוֹדוֹת לכם על עזרתכם.
	40) החיילים יִגְנוּ עליכם.
	41) לְוִיתִי כסף מהבנק.
	42) האם מְלֵאת אחר ההנחיות?

	43) נָגִישׁ לכם כעת את המנה הראשונה.
	44) פקידת הדואר נְשִׂידָה באכזריות.
	45) העורף יִכַן למלחמה הבאה באמצעות תרגילים רבים.
	46) לֵךְ אל הנמלה, עצל!
	47) הממשלה תִּדוֹן מחר בפתרונות למשבר הדיור.
	48) הִפְנִס לאתר כדי להכיר את החברה.
	49) עלינו לְהַשִּׁיג את הקבוצה המתחרה.
	50) הרצים הִתְחַרוּ על הזכות לייצג את ישראל באולימפיאדה.

זיהוי בניין שלב 2 – הנוסחה:

נוסחת שלושת העדים:

- 1) נתבונן ב"שלושת העדים" יחד. תמיד יהיו כמה אותיות שעליהן שלושת העדים "מסכימים", אולם כרגע מעניינות אותנו האותיות שנמצאות בעד אחד או שניים אך לא בכלם.
- 2) בדרך כלל, האותיות המתחלפות נמצאות בתחילת המילה, והן נקראות "תחיליות". **הביס-מביס-גיביס**
- 3) אם נאסוף את האותיות התחיליות מכל שלושת העדים, נקבל רמז עבה לבניין של המילה.
1. בניין קל מתאפיין באות התחילית "י" בלבד.
חגר, חוגר, יחגור.
2. כמו כן דגם פְעוּל שייך לבניין קל. בדגם זה אין תחילית כלל.
חגור, חוגר, יחגור.
3. בניין נפעל מתאפיין באותיות התחיליות נני.
נשבר, נשבר, ינשבר.
- כדאי לשים לב גם שצורת ההווה וצורת העבר שלו דומות מאוד.
4. בניין פיעל ובניין פעל: בניינים אלו מתאפיינים באותיות התחיליות מי.
- i. בניין פעל: כולל הצליל U.
חדש, מחדש, יחדש.
- ii. בניין פיעל: לא כולל הצליל U.
חידש, מחדש, יחדש.
5. בניין הפעיל, בניין הפעל ובניין התפעל: בניינים אלו מתאפיינים באותיות התחיליות המי.
- i. בניין הפעל: כולל הצליל U (ה-מ-י או הו-מו-יו).
הרגש, מרגש, ירגש
- ii. בניין התפעל: כאשר האותיות המי נשמעות כך: ה-מ-י. סימן נוסף הוא שהמילה ארוכה ודומה ל-"הת-פ-על".
הת-רגש, מת-רגש, ית-רגש.
- iii. בניין הפעיל: כל מקרה אחר.
הרגיש, מרגיש, ירגיש.

תחילית	בדרך כלל	עם צליל U	ה-מ-י? (התפעל)
-		קל (צורת פעול)	
י	קל (צורת פעל)		
מי	פיעל	פְעוּל	
המי	הפעיל	הִפְעוּל	התפעל
נני	נפעל		

תרגיל 2:

כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים. לאחר מכן זהו את המוספיות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל. לנוחותכם, כתבו את שבעת הבניינים בטבלה הבאה:

פעיל	סביל

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	תחיליות	בניין
1) הקטעים יְתַרְגְּמוּ מספרדית לעברית.	תַּרְגַּם מִתְרַגֵּם יִתְרַגֵּם	מי	פועל
2) הספורטאיות מִתְעַמְּלוֹת לקראת התחרות.			
3) מי יִסִיעַ אותי לשם?			
4) הפסל מִצַּג בתערוכה בניו יורק.			
5) אל תִּנְדוּ את התלמידות האלה בגלל דעותיהן!			
6) כך לומדים לְרַכֵּב בצורה בטיחותית.			

			7) בשנה האחרונה נולדו בישראל כ-150,000 תינוקות.
			8) הערב תופיע בתפקיד הראשי כלת פרס ישראל.
			9) אסור שתאבד לנו התקווה.
			10) המסוק חג מעל זירת האירוע.
			11) בחורף קשה יותר להתניע את המכוניות.
			12) המכוניות מונעות בדלק.
			13) מה זה מְשֻׁנָּה ?
			14) תִּפְס ככל יכולתך!
			15) אני נְשַׁבֵּעַת שלא עשיתי זאת.
			16) עליכן להתכונן היטב למבחן!
			17) אני אֶגֶן בגופי על זכותו של אדם להשמיע דעה שונה משלי.

			18) האם פְּצִיתֶם על עוגמת הנפש שנגרמה לכם?
			19) בסוף האירוע הוֹדָה הנשיא לכל המשתתפים.
			20) זה עלול לְקָרוֹת לכולנו.
			21) אני בָּאָה אליכם.
			22) הֶפְנִיתִי לרופא ממחה.
			23) הִדְרַמְנָה לאילת!
			24) האחיות תִּשְׁתַּמְּשֶׁנָּה רק במכשיר זה לביצוע הבדיקה.
			25) עלינו לְהִכִּין תפאורה מיוחדת למופע.
			26) הפרשה עדיין לא פְּצָחָה.
			27) הִטּוּ את הספינה ימינה!
			28) קח אותי אתך!

			29) אתה מְמַנֶּה כעת למפקד.
			30) המפקד יִדַּח מתפקידו בשל מעשיו.

שיר שלושת העדים – לזיכרון:

במנגינת "מפי א-ל" (שמחת תורה):

שלושה עדים על הנייר
 הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר
 האותיות המתחלפות
 במהירות נאספות
 כלום או י בניין קל
 נשמע כמו פֶּעוּל
 נשמע כמו פֶּעַל
 נני נני נני נפעל
 כזה מוזר הוא, אל תשאל
 מי פיעל
 עם U פֶּעַל
 המי הפעיל הַמִּי הפעל
 התפעל כמו הת-פ-על
 הַמִּי הוא מייכל

זיהוי בניין - דגמי פעל והתפעל:

חוקי זיהוי בנייני פעל והתפעל:

- 1) שלושת העדים אינם שווים זה לזה בערכם. לפעמים נוכל לזהות את הבניין בעזרת העד הראשון בלבד – "הוא אתמול" מפני ששמות הבניינים עצמם מנוסחים בצורת "הוא אתמול".
 - 2) יש לשים לב לשתי צורות עיקריות של "הוא אתמול".
 1. הוא אתמול זָכַר, נָטַע, רָצָה, יָשַׁב = פעל.
 2. הוא אתמול הִתְנַגֵּד, הִשְׁתַּדֵּל, הִדְרִיךְ = התפעל.
- כאשר ה"הוא אתמול" נשמע לנו כמו המלים פֶּעַל או הַתְּפַעַל – אין שאלות. "הוא אתמול" צודק.
- במקרים אלה דווקא שלושת העדים עלולים קצת לבלבל. בשאר המקרים לא מומלץ להסתמך על "הוא אתמול" בפני עצמו.

תרגיל 3:

לפניכם פעלים בתוך משפטים.

כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר.

הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים.

לאחר מכן זהו את המוספיות התחיליות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל.

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	תחיליות	בניין
(1) הצוות יְתַדְרֵךְ היטב.	יְתַדְרֵךְ מִתְדַרְךְ יִתְדַרֵךְ	מי	פועל
(2) המצב מִדְרֵךְ מיום ליום.			
(3) המבחן יִעָרֵךְ בעוד כחודש.			
(4) בית הספר נוֹסֵד בתקופת העלייה השנייה.			
(5) שָׁבוּ בשקט!			
(6) כ-100,000 תלמידים נִגְשִׁים כעת למבחן הבגרות במתמטיקה.			
(7) מה זה מוֹכִיחַ ?			
(8) מהאמירה הזו מִשְׁתַּמֵּעַ שהשרה מתנגדת להוספת תקציב לאופרה.			

			9) היא לא תוכל להשתתף במשחק.
			10) אנחנו נאפה לחם בתוך חצי שעה.
			11) אתם הוגים את ה-ר במבטא אמריקני.
			12) אי-אפשר לדעת מה ילד יום.
			13) החבל נתק ולכן המטפס נפל מההר.
			14) יעלו את העבודה במפעל!
			15) סע מכאן!
			16) מי שלא ינכח בכל השיעורים, יודח מהקורס!
			17) רוכבי אופניים חשמליים רבים נעים על המדרכות.
			18) בלי מים הצמחים יבלו .
			19) אל תתממי !

			(20) האסיר האלים מְבוֹדָד משאר האסירים.
			(21) דַע מאין באת!
			(22) החיילים הִצְטִוּוּ לעצור את הספינה.
			(23) לפתע נִגְלְתָה אלינו בקתה עזובה.
			(24) המכונות תָרַמְנָה את המשא למעלה.
			(25) איך אתה מַעִז לומר זאת?
			(26) הִתְחַלְנָה במסע הארוך אל האוצר!
			(27) הגידול יוֹצֵא מהגוף בניתוח.
			(28) הבמבה מִיִצְרֵת במפעל חדיש.
			(29) החוק הוֹפֵר ברגל גסה.
			(30) החובות יִגְבוּ בדרכים שונות.

הבחנה בין בניינים תאומים:

חוקי ההבחנה בין בניינים תאומים (פיעל-פעל, הפעיל הפעל):

לפעמים איסוף התחילות משלושת העדים (המי, מי, י, נני) עדיין אינו מספיק כדי להכריע סופית מהו הבניין.

תחילות	מי:	פיעל	או	פעל?
תחילות	המי:	הפעל	או	הפעל?

הציל U שמבחין בין פיעל לפעל ובין הפעיל להפעל הוא סימן בלבד. הוא מתקיים ברוב מוחלט של המילים

ההבחנה	נעשית	בעזרת	המשמעות	הסבילה	או	הפעילה	של	המילה.	
גהץ, מְגַהֵץ, גְּהַץ =	פעל	בגלל	המשמעות	הסבילה:	הוא	גְּהַץ	כִּי מִיִּשְׁהוּ	גִּיהָץ	אותו.

תרגיל 4:

לפניכם פעלים בתוך משפטים.

כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר.

הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים.

לאחר מכן זהו את המוספיות התחיליות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל.

בניין	תחיליות	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	
			1) החולצה אינה מְגֻהָצֶת .
			2) היא מְגֻהָצֶת את חולצתה לקראת הטקס.
			3) המתנדבים יַעֲסְקוּ בהבאת מצביעים לקלפי.
			4) האסירים יַעֲסְקוּ במפעלי בבית הסוהר.
			5) הנושאים יַעֲלוּ לדיון במליאת הכנסת.
			6) חברי הכנסת יַעֲלוּ את הנושא לדיון.
			7) זה ממש מְקוֹמֵם אותי.
			8) אני ממש מְקוֹמֵם .
			9) הסימונים על הכביש מְטַשְׁטְשִׁים עם הזמן.

			10) סמים מְטַשְׁשִׁים את הראייה.
			11) אתם תַּעֲמְדוּ לדין בידי המשטרה.
			12) אתם תַּעֲמְדוּ במרכז הרחבה.
			13) גיבור הסרט מְתָאָר בצורה רומנטית.
			14) גיבור הסרט מְתָאָר את ילדותו בצורה רומנטית.
			15) הפסוק פִּרַשׁ בצורה לא נכונה.
			16) רש"י פִּרַשׁ את הפסוק בעזרת כללי הדקדוק.
			17) ראינו את המכוננית מְדַרְדֵּרֶת לתהום.
			18) התקשורת מְדַרְדֵּרֶת את השיח הציבורי לשפל שלא ראינו כמותו עד כה.
			19) התלמידה מְבוֹדָדֶת מחבריה.
			20) התלמידה מְבוֹדָדֶת את הרכיב הזה מהתמיסה.

זיהוי בניין - מילים קשות:

חוקי זיהוי הבניין של מילים קשות:

- (1) בעברית קיימות מספר מילים שזיהוי הבניין שלהן מסובך יותר. הסיבה היא שקשה להפוך אותן לשלושת העדים. למשל: **נכון, יתכן, נחוץ**.
- (2) הדגם הבולט והנפוץ ביותר שקשה לנתח הוא בינוני פעול. למשל: **נחוץ, חמור, בדוי, סמוי**. דגם זה שייך לבניין קל (פעל) באופן אוטומטי.
- (3) מילה שאי אפשר להטותה והיא מתחילה באות נ', רוב הסיכויים שהנ' מרמזת על בניין נפעל. למשל: **נואל, נכון, נבון, נדם, נורה**.
- (4) בשאר המילים הקשות ניתן להשתמש בשיטת "טיפול שורשי". בשיטה זו מחליפים את האותיות שברור שהן שורשיות באותיות אחרות, כך שמקבלים מילה שקל להטות. (אותיות האומני"ת עלולות להיות אותיות שלא שייכות לשורש. כל שאר האותיות באי-ב' העברי חייבות להיות אותיות שורש).
מִטְפֵּשׁ = מִסְפֵּר = פִּעַל.

תרגיל 5:

לפניכם פעלים בתוך משפטים. כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים. לאחר מכן זהו את המוספיות התחיליות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל. אם אינכם מצליחים להטות את המילה לפי שלושת העדים, עבדו בשיטות לזיהוי בניין של מילים קשות.

בניין	תחיליות	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	
			(1) הכניסה לבית הספר נְעוּלָה .
			(2) הדוגמאות הרבות מְלֵאוֹת אותי.
			(3) אולי תִּגְיָדִי לו שהוא טעה?
			(4) הנאשמת ביקשה מהשופטים: "זָכוּ אותי!"
			(5) הנחש הזה מְצוֹי בסכנת הכחדה.
			(6) הדגים יִשְׁלוּ מהמים.
			(7) הגלידה נִמְסָה בשמש.

			8) העמק העכור ימלא ציוץ של ציפורים.
			9) בתקופתנו רוב הערים מפוזות .
			10) כל האשליות תמגנה .
			11) שגרירי המדינות צריכים להדבר ביניהם.
			12) אני מאוד מפחד שאכשל במבחן.
			13) רחמי נכמרו עליו.
			14) הוא נכון לשנות זאת.
			15) אנחנו דבקים בעמדתנו.
			16) הדוגמה הזו לקוחה מספר היסטוריה.
			17) עליכם להגיה את המסמך לפני הפצתו.
			18) כולנו מבכים את מותו.

			19) המיעוט עלול להיות מְנַכֵּר לשלטון.
			20) המקרה אַרְע לפני שנה.
			21) השמש קוֹפֶחֶת על ראשינו.
			22) תינוק יהודי נְמוּל בגיל שונה ימים.
			23) הקהל נָדַם עם כניסת הנשיא לרחבת הטקס.
			24) שש עשרה מְלֵאוּ לנער.
			25) חבל שִׁנְשֵׁתוֹן לבחינה בלי ללמוד.

תרגיל 6:

לפניכם פעלים בתוך משפטים.

כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר.

הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים.

לאחר מכן זהו את המוספיות התחיליות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל.

אם אינכם מצליחים להטות את המילה לפי שלושת העדים, עבדו בשיטות לזיהוי בניין של מילים קשות.

בניין	תחיליות	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	
			1) המחבל נֹרָה למוות.
			2) תָּכַן שהשביתה תסתיים בקרוב.
			3) הפרסים תְּלוּיִים על העץ.
			4) הטרור מָגַר ביד קשה.
			5) החוקר יִסְמָךְ על מחקרים קודמים.
			6) הקבינט יִכְנַס בשעה ארבע לדיון.
			7) אין צורך ל הַכְבִּיר מילים על הנושא.

			8) היא כְּמָהָה לאהבה.
			9) אני מסכימה שֶׁתַּעֲדוּ על עצמכן את התכשיטים האלה.
			10) שר החוץ נוֹעַד עם עמיתו האמריקני בבית הלבן.
			11) מדוע הִתְנִיתָן את ביטול החוזה בתשלום 1,000 ש"ח?
			12) המכונית עלולה לְהִרְגֵם באבנים.
			13) הפילה כְּלוֹאָה בכלוב בגן החיות.
			14) הרוצח נָמַק בכלא.
			15) במעשיכם אתם מְדִירִים ציבור שלם מהשיח הציבורי.
			16) בחורף האחרון השדות הוֹרִיקוּ .
			17) המנהל הִתְרָה בתלמיד שלא יפריע עוד.
			18) זוהי התוצאה ה מְשַׁעֶרֶת של הניסוי.

			19) בעל החיים הזה נפוץ באזור הנגב.
			20) כל הילדים חגורים.
			21) התלמיד הזה מועד לפורענות.
			22) כל הנוכחים מפרים לד.
			23) האם פלטה כינים מראש בנה.
			24) העדה מפקדת מאוד.
			25) עליכן להוגיע את מוחכן כדי לפתור את החידה.

תרגיל 7:

לפניכם פעלים בתוך משפטים.

כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר.

הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים.

לאחר מכן זהו את המוספיות התחיליות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל.

שימו לב לניקוד. אם אינכם מצליחים להטות את המילה לפי שלושת העדים, עבדו בשיטות לזיהוי בניין של מילים קשות.

בניין	תחיליות	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	
			1) א. הם גָּרוּ לידנו.
			ב. הם גָּרוּ אותי.
			ג. הנמרים גָּרוּ באמצעות נתח בשר.
			2) א. נוֹסֵיף ונטען שמקצוע הלשון חשוב.
			ב. לאחרונה נוֹסֵף גורם חדש לזירה.
			3) א. לפי האמונה היהודית, העולם נִבְרָא בשישה ימים.
			ב. אם ניטול את התרופה, נִבְרָא במהירות.

			ג. בפרויקט הזה נבְּרָא את היערות באזור.
			4) א. הם נָדוּ בארץ במשך שבועות.
			ב. נָדוּ את מנהיגי החרם!
			5) א. העץ ה תְּנוּעֵעַ במהירות בסופה.
			ב. ה תְּנוּעָה את המכונית!
			ג. הילד נִעַנַע את החוט.
			ד. את נָעָה מהר מדי.
			6) א. אני מְרַצָּה מהשיעור.
			ב. אני מְרַצָּה על התקשורת בעידן המודרני.
			ג. הילד מְרַצָּה את הוריו.
			7) א. העגבנייה תִּמְלָא בבשר.

			ב. אתה תמלא את העגבנייה בבשר.
			ג. אילת תמלא אלפי נופשים.
			8) א. דפים אלה מיעדים לגריסה.
			ב. אנחנו מיעדים אותך לגדולה.
		ג. אנחנו נועדים עם יו"ר ההסתדרות.	
			9) א. מי תרגם את המסמך לאנגלית?
			ב. המכוננית תרגם באבנים.
			ג. הספר תרגם לשפות רבות.
			ד. היא תרגם אותך באבנים.
			10) א. הוא יאלץ להתפטר מתפקידו.
			ב. הוא יאלץ אותי להתפטר.

			3) א. השבוי מְחֻזָּר ארצה בשעה זו.
			ב. הבקבוק מְחֻזָּר במפעל.
			11) א. נִכָּר שהתאמצת.
			ב. בסוף ההליך נִכֵּיר בך בתור עולה חדש.
			ג. הוא מִתְנַכֵּר לשורשיו.
			ד. המקום קר ו מְנַכֵּר .
			12) א. ה מְרִית את השקלים לדולרים.
			ב. ה מְרִית בקזינו.
			ג. ה מְרִית את פי הורידך.
			13) א. המנהל מוֹעֵל בתפקידו.
			ב. המנהל מוֹעֵיל לחברה.

			ג. המכשיר החדש מִיַעֵל את העבודה.
			ד. המפקד המעולה מְעַלָה בדרגה.
			14) א. הַתְאֲמֵנו לקראת התחרות.
			ב. הַתְאֲמֵנו לכם תכנית אישית.
			ג. תְּאֲמֵנו לכם פגישה.
			15) א. האוהל מוֹקֵם בשעה זו.
			ב. האוהל מְקֵם בקצה המחנה.
			16) א. פְּסָקו את המשפט!
			ב. השופטים פְּסָקו שאתה אשם.
			17) א. הוא ילד מְסַגֵּר.
			ב. הפושע מְסַגֵּר למשטרה.

			ג. הציור מְסַגֵּר לקראת התערוכה.
			18) א. עוד יְדַבֵּר על כך רבות.
			ב. יתוש הביצות יְדַבֵּר באמצעות ריסוס.
			19) א. זו טענה מְפַרֶקֶת .
			ב. זו עבודה מְפַרֶקֶת .
			20) א. הוא יְמַשֵּׁב את הרצאתי.
			ב. הוא יְמַשֵּׁב בדעתו.
			ג. מי יְמַשֵּׁב את הרוח?
			ד. הנוער החלוצי יְמַשֵּׁב את הנגב.
			ה. הסוהר מוֹשֵׁב את האסיר על ספסל הנאשמים.
			21) א. נוֹכְחֵנוּ לדעת שאנחנו טועים.

			ב. נִכְחַנוּ באירוע.
			22) א. הוא יִסֵּר במהלך העינויים.
			ב. השלט יוֹסֵר בהקדם.
			23) א. איך מְכַנִּים אתכם בקיבוץ?
			ב. האם אתם מוֹכְנִים?
			24) א. עוד נִגְיַע רחוק.
			ב. האם נִגַּע בפסל העתיק?
			ג. נוֹגְיַע את מוחנו ונגלה את התשובה.
			ד. נִיגַּע אתכם עד שתאלצו לקבל את דעתנו.
			25) א. שְׁתַּקִּי מיד!
			ב. שְׁתַּקִּי את המפעל!

			26) א. הוא מְחִזֵּק בידי האויב.
			ב. הוא יצא מְחִזֵּק מהפגישה.
			27) א. היא נִצְלָה מהאסון.
			ב. הבשר נִצְלָה בפיקניק.
			28) א. החיט יָצַר את הבגד.
			ב. יָצַר 1000 מוצרים עד מחר!
			29) א. נָגַן בגופנו על זכותך להביע את דעתך.
			ב. נָגַן לכבודנו יצירה קלאסית!
			30) א. לְמַדּוּ אותנו שיש לומר את האמת.
			ב. לְמַדּוּ את החומר לבחינה!
			31) א. האישור נִתַּן לאחר שעות רבות.

			ב. נתן לך אישור.
			32) א. הטענה מְשַׁלֶּת כל יסוד.
			ב. רישיון נְשַׁלֵּל לצמיתות.
			33) א. נְשַׁלוּ אותי מהירושה.
			ב. הדגים נְשַׁלוּ מהים.

תרגיל 8:

לפניכם פעלים בתוך משפטים.

כתבו את הפעלים המודגשים ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר.

הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים.

לאחר מכן זהו את המוספיות התחיליות בשלושת העדים, ולפיהן קבעו את הבניין של הפועל.

שימו לב לניקוד. אם אינכם מצליחים להטות את המילה לפי שלושת העדים, עבדו בשיטות לזיהוי בניין של מילים קשות.

בניין	תחיליות	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	
			1) א. הם רצו ללכת הביתה.
			ב. הם רצו מהר.
			2) א. החנוכייה תדלק בעוד כשעה.
			ב. האוטובוס תדלק לפני הנסיעה.
			3) א. הלקח לא נלמד .
			ב. נלמד את החומר לקראת הבחינה.
			4) א. המשבר קרב והולך.
			ב. קרב אליך את הצלחת.
			5) א. הנאשם יצג בידי סניגור.

			ב. הפתרון לבעיה יצג בישיבת הממשלה.
			6) א. האם השרה נוכחת באירוע?
			ב. השרה נוכחת לדעת שהיא בבעיה.
			7) א. השיחה נתקה.
			ב. הטכנאית נתקה את החוט.
			8) א. כל טירון יורה 5 כדורים.
			ב. המפקד יורה לטירונים מתי לירות.
			9) א. היא מכוּפֶּפֶת את גבה.
			ב. הכפית מכוּפֶּפֶת.
			10) א. מערך האבטחה סביב המקום תגבר.
			ב. המוזיקה תגבר רק אחרי שנלך.
			11) א. הילדים גרו עם הוריהם.

			ב. גרו אותי!
			12) א. היא כָּפְתָה את העצים בצופים.
			ב. המורה כָּפְתָה עליי לעמוד בשער.
			13) א. הם סָרְקוּ את האזור היטב.
			ב. סָרְקוּ את השער!
			14) א. הוא נִקְרָא על שם סבו.
			ב. נִקְרָא לנער ונשאל מה דעתו.
			15) א. עוֹדְדָתִי את הקבוצה.
			ב. עוֹדְדָתִי מהתמיכה הציבורית בי.
			16) א. החיילת נוֹצְרָת את נשקה.
			ב. התמיסה נוֹצְרָת בתהליך מיוחד.
			17) א. אתם תִּקְשְׁרוּ קשרים מיוחדים.

			ב. הלוחמים תקשרו ביניהם באמצעות טלפון לוויני.
			18) א. הילדה תָרִים את הפסולת מהרצפה.
			ב. אנחנו תָרִים אחר דירה חדשה למשפחתנו.
			19) א. נצַלְתִּי מהתופת.
			ב. נצַלְתִּי אותך.
			20) א. השלגון נָמַס בשמש.
			ב. אנחנו נָמַס את הקרח.
			21) א. הוא תָדַרַךְ לפני המשימה היטב.
			ב. הכיתה תָדַרַךְ בידי טובי המדריכים.
			22) א. מצבו של הפצוע יָצַב בחדר הניתוח.
			ב. החייל יָצַב בבסיס בדרום.
			23) א. סוֹבַב את גלגל המזל!

			ב. הנער סוֹבֵב בעיר בחוסר מעש.
			24) א. הטיעון הזה תְלוּשׁ מהמציאות.
			ב. אתה תְלוּשׁ את הבצק היטב.
			25) א. יַעֲלוּ את העבודה במפעל!
			ב. המובילים יַעֲלוּ את הריהוט בעזרת מנוף.
			ג. הקונים יַעֲלוּ לקומה השנייה בדרגנוע.

שורש וגזרה של פעלים ושמות עצם

זיהוי שורש בשיטת שלושת העדים:

מושגי בסיס:

שורש: אותיות השורש הן האותיות העיקריות בכל מילה, האותיות שנושאות את עיקר המשמעות שלה.

חשבתי – **ח-ש-ב**.
 בכל שורש חייבות להיות 3 או 4 אותיות. לא פחות ולא יותר.
 לכל פועל יש שורש, אבל גם לשמות עצם יש בדרך כלל שורש.
מספר – ס-פ-ר, פרסמת – פ-ר-ס-מ.

חוקי זיהוי שורש:

- 1) נתמקד במילה שקיבלנו ונהפוך אותה לשלושה פעלים פשוטים לפי הנוסחה הזאת:
 1. הוא אתמול
 2. הוא עכשיו
 3. הוא מחר

הוא אתמול זרק, הוא עכשיו זרק, הוא מחר יזרק.
- 2) אלו הן צורות שקל מאוד לעבוד אִתָּן והן מגלות לנו את כל הסודות של המילה, כמו עדים.
- 3) אין צורך לנקד את שלושת העדים.
- 3) מצד שני אין להוסיף אותיות ניקוד שלא הופיעו במילה המקורית.
מבשלים – בשל, מבשל, יבשל, ולא: בושל מבושל, יבושל.
- 4) מומלץ בחום להשתמש בסימן ניקוד אחד בלבד, שיש בו תועלת רבה:
 צליל U - קובוץ (וּ). **בָּשַׁל, מִבְּשֵׁל, יִבְשֵׁל.**
- 5) אותיות השורש הן האותיות שחוזרות על עצמן בכל המילים.
בָּשַׁל, מִבְּשֵׁל, יִבְשֵׁל = ב-ש-ל.
- 6) שלושת העדים של שם עצם הם הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר של פועל קרוב משפחה. כאן כמובן אין אפשרות לשמור על ההקשר – וזה גם פחות חשוב.
מחלוקת – חלק, חולק, יחלוק = ח-ל-ק.
- 7) יש אותיות שהן בוודאות אותיות שורש, פשוט מפני שאין להן שום תפקיד אפשרי אחר.
- 8) למעשה כל האותיות באי-ב' העברי הן בדרך כלל שורש חוץ מ:
 1. אותיות "האומני"ת" שיש להן מגוון תפקידים נוספים (למשל בניין נפעל, בניין התפעל וכדומה).
 2. האותיות ד' וט' אינן אותיות שורש כאשר הן מופיעות בתוך רצפים אלה: וְדָ, וְצָט.

למשל: הַזְדַּקְוּ, הַצְטַבְרוּ.

הסרת אותיות הבניינים:

חוקי הסרת אותיות הבניינים:

- (1) לפעמים יש אותיות שחוזרות על עצמן בכל שלושת העדים, ואף על פי כן הן אינן אותיות שורש. הבניינים שמביאים אתם אות נוספת הם בנייני המ"י: הפעיל, הפעל והתפעל.
- (2) בניין הפעיל מביא אתו כמעט תמיד אות י' כאות ניקוד, בין שתי האותיות האחרונות של השורש.

הרגיש, הרדגים, הבדיל.

י' זו אינה אות שורש. יש להתעלם ממנה.
- (3) בניין הפעל מביא אתו לפעמים ו' (הופעל) בהתחלה.

הנגן, הנסר, הנכן.

ו' זו מופיעה רק במקרים שבהם אתם רואים 2 אותיות שורש בלבד, אבל גם היא שייכת לבניין ולא לשורש.
- (4) בניין התפעל מביא אתו תמיד ת'.

התרגש, התפתל, התגבר.
- (5) ת' זו מחליפה מקום עם עיצורים מסוימים (ש, ש', ס, ז, צ).

השתעל, הסתכל, השתכר.
- (6) כאשר האות הראשונה בשורש היא ז', הת' גם מחליפה מקום וגם הופכת לד', מטעמי נוחות הגייה.

הזימן.
- (7) כאשר האות הראשונה בשורש היא צ', הת' גם מחליפה מקום וגם הופכת לט', מטעמי נוחות הגייה.

הצטער.
- (8) בעברית כמעט שאין שורשים שהצירופים זד או צט קיימים בהם, ולכן כאשר אנו רואים צירוף כזה אנו יכולים להניח בוודאות שהד' או הט' שייכות לבניין התפעל ולא לשורש.

מקרים שבהם הת' נשארת

- (1) לעתים נדירות אין צורך להסיר את הת' מבניין התפעל. זה קורה כאשר אות השורש הראשונה היא ת, ד, או ט, שאז הת' נבלעת. למשל: **התמם משורש ת-מ-מ.**
- (2) בדרך כלל נדע להשאיר את הת' לפי היגיון בריא: ברור לנו שהשורש של התמם קשור לתמימות ולא לשורש מוזר חסר - מ-מ.
- (3) החוק המדויק הקשור לעניין הוא שת' (או ד', או ט') של בניין התפעל יורדות רק כאשר בבניין התפעל יש שווא נח. (למשל: התאכזב, הסתכל, הצטער).
- (4) כאשר אין שווא, לא מורידים שום אות (הדרדר, הטגן).

תרגיל 1:

לפניכם פעלים ושמות בתוך משפטים. עליכם לציין מהו השורש של כל מילה. כתבו את המילים המודגשות ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים. לאחר מכן זהו את האותיות שחוזרות בשלושת העדים - אלה אותיות השורש. כתבו אותן בטבלה. זכרו! אל תכניסו לשורש את ה-י הנודניקית של הפעיל ואת ה-ת החמקמקה של התפעל.

משפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	שורש
1) אני אוֹהֶבֶת עוגות גבינה.		
2) הסלטים האלה יִסְרִיחוּ בתוך יומיים.		
3) לְכַדְנָה בבקשה את העכבר!		
4) זה לא כל כך נעים לראות גן סָגוּר .		
5) התאנים תִּבְשְׁלָנָה בעוד חודשיים.		
6) איני רוצה לְהִשְׁקִיעַ במיזם הזה.		
7) חסרונך יִרְגֵשׁ היטב.		
8) הפיגועים סִפְּלוּ בזכות מודיעין איכותי.		
9) החולה הִתְפַּרְעָה במחלקה הכירורגית.		

		10) נִשְׁכָּתִי את השפתיים שלי ושתקתי.
		11) הִזְהַרוּ, חברים.
		12) שני ילדים הִתְלַחְשׁוּ בקצה הכיתה.
		13) ההחלטה הזו תִּגְבֵּיל את החופש שלנו.
		14) קָרִיסַת המשטר הקומוניסטי הביאה לארץ יהודים רבים מברית המועצות.
		15) שלשום הוחלט על פְּרוֹק הגדוד.
		16) לא נִעָרִים קשיים על היוזמה.
		17) זו הייתה הַפְתָּעָה נעימה.
		18) מתי אקבל את הַפְקָדוֹן חזרה?
		19) אני מקווה שִׁתְּרַגֵּל מהר למציאות החדשה.
		20) אני מקווה שִׁתְּרַגֵּל פתרון בעיות מסובכות.
		21) משטח הרכיבה מצוי בִּשְׁפּוּעַ .
		22) מה שמה של מנהלת הַסְנִיף?
		23) מִשְׁבֵּר הוא הזדמנות לצמיחה.
		24) איזה גוֹרֵל אכזר!
		25) זה הַמְסַגֵּד המרכזי של הכפר.

		26) הממטרה מקולקלת.
		27) האלימות היא פרוסום יסוד הדמוקרטיה.
		28) ריצות ארוכות ישפרו את הסבלנות של הלב שלך.
		29) הטרוריסט הזה על הפונות שלנו.
		30) מתי התחלתו לעסוק בספורט?

תרגיל 2:

לפניכם פעלים ושמות בתוך משפטים. עליכם לציין מהו השורש של כל מילה. כתבו את המילים המודגשות ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים. לאחר מכן זהו את האותיות שחוזרות בשלושת העדים - אלה אותיות השורש. כתבו אותן בטבלה. זכרו! אל תכניסו לשורש את ה-י הנודניקית של הפעיל ואת ה-ת החמקמקה של התפעל (שלפעמים מתחלפת ב-ט או ב-ד).

שורש	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	משפט
		(1) אל תִּתְכַחֵשׁ לחלקך בעסקה.
		(2) ה שְׁתַּקְנוּ במבוכה.
		(3) כדאי ש תִּמְתְּנִי את עמדותיך.
		(4) הכעסים ה מְצַטְבְּרִים הם הרסניים.
		(5) ה אֲשָׁמָה מוטלת על כתפיי.
		(6) ה שְׁעוּל הזה מרמז על מחלה.
		(7) עדכן אותי ב הַתְּפִיחוּיּוֹת .
		(8) אוכלוסיית העולם מִזְדַּקֶּנֶת .
		(9) לכו ל הַצְטִילֵם !
		(10) האיש נראה מְטָרֵד מאוד.

		(11) שומעים אותך באופן מְקַטֵּעַ .
		(12) הציפורים מְסַתְתֵּרוֹת מפנינו.
		(13) הפירות האלה מְתַלְעִים .
		(14) הילד חזר מגן השעשועים חָבוֹל .
		(15) הנגינה של נועם מְשֻׁתְפָּרֵת מאוד בחודשיים האחרונים.
		(16) תְּבִשִׁיל זה טעים באופן יוצא דופן.
		(17) קשה לי לְהִשְׁתַּלֵּב בתנועה.
		(18) עשינו למענד הִשְׁתַּדְּלוּיּוֹת רבות.
		(19) כשראתה דנה את סימה, היא עברה מְדַרְכָּה .
		(20) הקיפוד יִצְטַיֵּן בתוך עצמו כשנתקרב.
		(21) מְסַתְבֵּר שיש לך שבר.
		(22) האריות החולים הִזְדַּנְבוּ מאחור.

		(23) בחורף המכוניות מתקשות לְהִתְנַיֵעַ .
		(24) הַשְּׂבִיל הזה מתחיל כאן.
		(25) איזהו גִּבּוֹר?
		(26) הַרְחֹב ייקרא על שם השחקנית המפורסמת.
		(27) יהיו לך עוד הרבה הִזְדַּמְנוּיּוֹת .
		(28) הקו הזה הולך וּמְסַתְלֵסֵל .
		(29) פתחנו מְשָׁרַד חדש.
		(30) הנתונים צריכים לְהִשְׁתַּקְלֵל .

מהי גזרה?

מושג בסיסי:

גזרה: קבוצת שורשים בעלת מאפיין משותף. בשפה העברית יש 10 גזרות בסך הכול, מתוכן עליכם להכיר
בבגרות כל שורש בעברית שייך לאחת מן הגזרות.

הגזרות:

מושגי בסיסי:

רוב הגזרות (למעט השלמים והמרובעים) מתאפיינות בכך שהן מכילות אותיות שורש מסוימות. אותיות אלו עלולות לגרום לשורשים להתנהג בצורות מוזרות, וזוהי הסיבה העיקרית שעלינו לשלוט בנושא.

בדרך כלל שם הגזרה הוא צירוף של האות המאפיינת את הגזרה ושל מיקומה בשורש.
 ל"א – לי הפועל (האות האחרונה בשורש) היא א'.
 לי"ה – לי הפועל (האות האחרונה בשורש) היא ה'.
 פ"נ – פי הפועל (האות הראשונה בשורש) היא נ'.
 פי"ן – פי הפועל (האות הראשונה בשורש) היא ו'.
 עו"י – עי הפועל (האות האמצעית בשורש) היא ו'.

מה מיוחד בגזרה?	אילו שורשים כלולים בגזרה?	שורשים לדוגמה		שם הגזרה
אין	כל השורשים בעלי 3 אותיות שורש רגילות (שאינם שייכים לאף גזרה אחרת).	ג-מ-ר	ב-ר-ח	שלמים
אין	כל השורשים בעלי 4 אותיות שורש.	ב-ל-ב-ל	פ-ר-נ-ס	מרובעים
לפעמים הא' נעלמת. (רפוי, מצוי)	כל השורשים שמסתיימים בא'.	ר-פ-א	מ-צ-א	ל"א
הה' מתחלפת בהטיות השונות ב', ו', א', ות' (עלית, עלו, עלתה, העלאה)	כל השורשים שמסתיימים בה'.	ע-ל-ה	פ-נ-ה	לי"ה
הנ' נעלמת לפעמים ובמקומה בא דגש באות שאחריה (יפל, הסיע).	כל השורשים שמתחילים בנ'.	נ-פ-ל	נ-ס-ע	פ"נ
1. לפעמים מופיעה י' ולפעמים ו' (לדתי, מולידה). 2. ה"ו עלולה להיעלם (לדה, מולד).	כל השורשים שהאות הראשונה שבהם היא י'.	י-ל-ד	י-ש-נ	פי"ן
1. לפעמים מופיעה י' ולפעמים ו' (רוץ, הריץ). 2. ה"ו עלולה להיעלם (רוץ, הוכן). 3. עלולה להצטרף ו' (התפונ).	כל השורשים שהאות האמצעית שבהם היא ו'.	כ-ו-נ	ר-ו-צ	עו"י

שמות נוספים לגזרות

- (1) יש שמכנים את הגזרות בשמות מעט שונים מאלו שהזכרנו. גם בבגרות עשויים להופיע שמות ארוכים יותר. אין צורך להתרגש. השמות השונים הם וריאציות בלבד. השמות הקצרים והפשוטים שלמדנו הם תשובה מקובלת לחלוטין בבגרות.
- (2) יש שני מונחים נפוצים בשמות הגזרות: "נחיי" ו"חסריי". למשל: חסרי פי"נ, נחי עו"יי, או בקיצור: חפי"נ, נעו"יי. משמעות המונחים האלה היא:
- נחים – אות השורש ה"בעייתית" נכתבת בדרך כלל, אך לעתים אינה נהגית. למשל: הודיע (ו-ד-ע), ראינו (ר-א-י/ה).
- חסרים – אות השורש ה"בעייתית" עלולה להיעלם לחלוטין. למשל: יפל (נ-פ-ל).

הגזרה	כינויים נוספים
שלמים	-
מרובעים	-
לי"א	נחי לי"א, נלי"א
לי"ה	לי"י, נחי לי"י, לי"י/לי"ה, נחי לי"ה, נלי"ה, נלי"י/נלי"ה
פי"נ	חסרי פי"נ, חפי"נ
פי"ו	נחי פי"ו, נפי"ו
עו"יי	נחי עו"יי, נחי עי"ו, נעו"יי, נעי"ו

זיהוי גזרה:

חוקי זיהוי גזרה:

(1) הגזרה נובעת ישירות מהשורש. לאחר שזיהינו את השורש, כל שעלינו לעשות הוא להתבונן באותיותיו. הגזרה טמונה בהן.

הודיע, מודיע, יודיע = יו-ד-ע = פ' הפועל יו = גזרת פי"ו.

(2) אם השורש אינו שייך לשום גזרה מיוחדת, בררת המחדל היא גזרת השלמים.

תרגיל 3:

לפניכם שורשים. קבעו את גזרתם.

שורש	גזרה	שורש	גזרה	שורש	גזרה
יו-ק-ש		ק-ט-ר		ת-ר-ג-מ	
ט-ע-י/ה		א-ש-ר		ס-ק-ר	
ש-ל-ח		ח-ל-י/ה		מ-י/ו-ת	
ת-ג-ב-ר		נ-ג-נ		יו-ד-ע	
ס-י/ו-ר		פ-ת-י/ה		ג-ר-ב	
ק-פ-א		מ-ל-מ-ל		י/ו-נ-י/ה	
ח-פ-ר		כ-י/ו-נ		ק-נ-א	
ת-ע-ת-ע		ב-ר-א		ק-נ-י/ה	
ר-י/ו-צ		א-י/ו-ר		ת-ק-נ	
א-ת-ר		ס-ל-ס-ל		ז-מ-ר-ר	
מ-צ-א		ד-י/ו-נ		פ-נ-י/ה	
י/ו-ק-ע		י/ו-ש-ע		ר-י/ו-ב	

גזרה	שורש	גזרה	שורש	גזרה	שורש
	ת-ר-ג-מ		ק-ט-ר		י-ו-ק-ש
	ס-ק-ר		א-ש-ר		ט-ע-י/ה
	מ-י/ו-ת		ח-ל-י/ה		ש-ל-ח
	י/ו-ד-ע		נ-ג-נ		ת-ג-ב-ר
	ג-ר-ב		פ-ת-י/ה		ס-י/ו-ר
	י/ו-נ-י/ה		מ-ל-מ-ל		ק-פ-א
	ק-נ-א		כ-י/ו-נ		ח-פ-ר
	ק-נ-י/ה		ב-ר-א		ת-ע-ת-ע
	ת-ק-נ		א-י/ו-ר		ר-י/ו-צ
	ז-מ-ר-ר		ס-ל-ס-ל		א-ת-ר
	פ-נ-י/ה		ד-י/ו-נ		מ-צ-א
	ר-י/ו-ב		י/ו-ש-ע		י/ו-ק-ע

גזרה	שורש	גזרה	שורש	גזרה	שורש
	כ-נ-ר		ש-ע-ש-ע		ס-י/ו-ט
	ז-ה-י/ה		ס-ת-ר		י/ו-ש-ט
	ט-פ-ל		ר-פ-א		ש-י/ו-ט
	פ-י/ו-ג		ג-א-י/ה		ק-ר-י/ה
	ת-ה-י/ה		י/ו-ר-ש		צ-ה-ל
	י/ו-ת-ר		א-ו-ר-ר		ש-נ-א
	ס-כ-ס-כ		נ-י/ו-ס		ר-פ-י/ה
	פ-י/ו-ח		נ-ע-נ-ע		פ-ק-פ-ק
	י/ו-ז-ל		י/ו-צ-א		ש-ח-ר-ר
	ע-ש-י/ה		י/ו-ר-ד		ס-ל-ח
	מ-ל-א		ח-י/ו-ג		ר-י/ו-מ
	י/ו-ד-י/ה		ס-מ-א		י/ו-ר-י/ה

תרגיל 4:

לפניכם פעלים ושמות בתוך משפטים. עליכם לציין מהו השורש של כל מילה. כתבו את המילים המודגשות ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. על בסיס זה ציינו את השורש ואת הגזרה של כל מילה. זכרו את כללי כתיבת השורשים:

- י או ו בכל מקום בשורש נכתבות תמיד : ו/י.
- ה בסוף נכתבת בדרך כלל : ה/ה.

משפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	שורש	גזרה
1) ענף ה הַמְוִרִים הבלתי חוקיים משגשג בישראל.			
2) החולה ה הִפְנִיחַ למחלקה הכירורגית.			
3) מְצַאֲתִי את הנעליים שלי.			
4) למה לא ה הִתְקַשְׂרַתְּ עד עכשיו?			
5) אנחנו מְצַפִּים שתשפרי את התנהגותך.			
6) גלעד יוֹדִיעַ לנו כשיגיע.			
7) יש לך ה הוֹכָחָה שדבריד נכונים?			
8) הרבה אנשים מְפַרְסְמִים הגיעו לחתונה.			
9) בשנת 2000 צה"ל נְסוֹג מלבנון.			
10) בצהריים כל ה הַשְׂכוּרִים שברחוב ישנו.			
11) האינטרנט מְכַרְסֵם במעמדה של העיתונות הכתובה.			

			(12) הַצְטַמְרָנוּ למשמע הבשורה.
			(13) עָלֶיהָ לארץ היא מעשה מורכב ואמיץ.
			(14) רְצוֹנוֹ של אדם הוא כבודו.
			(15) בכלל לא נְהַנִּיתִי מהמסיבה.
			(16) הַמְבֻנָה הזה אינו יציב.
			(17) הַצְבוּר יוכל לחלוק כבוד אחרון.
			(18) זוהי פְּלִגְת השריון הוותיקה ביותר.
			(19) הנושאים נְדוֹנוּ בישיבת הממשלה.
			(20) אינכם מְפָלִים לרעה.
			(21) ראיתי אותך במוֹרֵד הרחוב.
			(22) כדאי לְהַתְיַעַץ עם עוד רופא בהחלטה על ניתוח.
			(23) על פי הכתבה בעיתון, הפוליטיקאי הזה מְצַטִּיר כמושחת בקנה מידה עולמי.
			(24) אל תכעסו על נועה, היא מְזַדְדָה עם מטרותינו.
			(25) מגיע לו פרס על כושר הַהִתְמַדָּה.
			(26) העירייה הציבה את העֲמוּד הזה.
			(27) בַּכְּבִיש אל תהיו צודקים!

			28) התצפיתנים משתמשים במשקפות משוכללות.
			29) מה התועלת בזה?
			30) זו התרמית הגדולה ביותר שהייתה מעולם בבנק בארץ.
			31) בימינו יש נשים שמעדיפות לדה ביתית.
			32) כמה יפה התינוקת!
			33) של מי הדאון הזה?
			34) אסור לפגוע בחופש הבטוי!
			35) האם קיבלת רשות לעשות זאת?
			36) זו התחנה האחרונה.
			37) זו מולדתנו שלנו.

			38) אימו של גדי הצטחקה.
			39) הכובעים האלה יקרים מאד.

שורשים מורכבים:

חוקי השורשים המורכבים:

שורש אחד יכול להיות שייך לשתי גזרות. **תודה** = **אחד** יכול להיות שייך לשתי גזרות. **וליייה**.

כאשר מתבקשים לציין את הגזרה של שורש כזה, יש לציין את שתי הגזרות. **א-ד-ג** = **א-ד-ג** = **א-ד-ג**.

לפעמים יש לבחור בגזרה הרלוונטית לשאלה שנשאלה. שורשים מגזרת המרובעים שייכים לגזרת המרובעים בלבד, גם אם יש בהם מאפיינים מגזרות אחרות. **ד-מ-י-ג ≠ עויי**.

תרגיל 5:

לפניכם פעלים ושמות בתוך משפטים. עליכם לציין מהו השורש של כל מילה. כתבו את המילים המודגשות ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים. לאחר מכן, כתבו את השורש ואת הגזרה או הגזרות. זכרו את כללי כתיבת השורשים:

- י או ו בכל מקום בשורש נכתבות תמיד: י/ו.
- ה בסוף נכתבת בדרך כלל: /ה.

משפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	שורש	גזרה
(1) אתן תִּרְאֶינָה בחושך.			
(2) אינני מוֹצֵא היגיון בכך.			
(3) היא הוֹרְתָה לנו לעזוב את החדר.			
(4) היא הִרְתָה בפעם השנייה.			
(5) תוֹדָה לך על הכנסת האורחים.			
(6) זו ממש הוֹנָאָה.			
(7) ההִלְוָאָה לא הוחזרה.			
(8) הדגים מְטוֹגְנִים בשמן.			

			9) אל תִּירָא!
			10) אל תִּירָה!
			11) הַמּוֹרִים ישבתו מחר.
			12) אספת הַהוֹרִים תתקיים בעוד חודש.
			13) האריה מטיל את מוֹרָאוֹ על כל חיות הסוואנה.
			14) החיילים יִישְׁנו לפני היציאה למסע.
			15) אסור שמקרים כאלה יִשְׁנוּ.
			16) אני מוֹקִיר את עזרתכם.
			17) הָעֵלִיתִי את התמונה לאתר.
			18) אין מוֹצָא מהפרשה.
			19) אתן תִּירָאנָה מפניו.

			(20) מלוי הטופס אורך דקה.
			(21) לחיסון עשויות להיות תופעות לוואי.
			(22) החיילים מסתויים היטב.
			(23) החדר אינו מאוורר.
			(24) התוספת לשכר משמעותית.
			(25) היא נוכחה לדעת שהיא טעתה.
			(26) בכוונתו לקרית ברית עם איסלנד.
			(27) בכוונתנו לקרות בור לאויבינו.
			(28) שבו בשקט!

			(29) אסור לידות אבנים!
			(30) נפנף הוא אביזר פשוט אך חשוב למנגל טוב.

איתור האות הנעלמת:

חוקי איתור האות הנעלמת:

- (1) שורשים רבים נוטים "לאבד" את אחת מאותיות השורש שלהם.
- (2) פעמים רבות שלושת העדים "מחזירים" את האות האובדת.
ראו = ראה, רואה, יראה = ר-א-י/ה.
- (3) לעתים גם אחרי שנהפוך את המילה לשלושת העדים, נוהה שתי אותיות משותפות בלבד.
- (4) בשאלון שלכם הנוהל הוא פשוט: ברוב מקרים של המקרים, נוסף י/ו באמצע השורש. הגזרה היא עו"י.
- (5) כאשר המילה היא בבניין הופעל, ייתכן שיש להוסיף י/ו בהתחלה ולא באמצע (גזרת פי"ו). על טיפול בבניין הופעל נלמד בהמשך.

לדוגמה: **רצתי במהירות** :
רץ-רץ-ירוך = ר-צ = ר-י/ו-צ.

תרגיל 6:

לפניכם פעלים ושמות בתוך משפטים. עליכם לציין מהו השורש של כל מילה ומהי הגזרה של השורש. כתבו את המילים המודגשות ב-3 צורות: הוא אתמול, הוא עכשיו, הוא מחר. הקפידו שהמילים שכתבתם יוכלו להשתלב בתוך המשפטים הנתונים. לאחר מכן זהו את האותיות שחוזרות בשלושת העדים - אלה אותיות השורש. כתבו אותן בטבלה וציינו את גזרתן של השורש.

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	האותיות החוזרות	שורש	גזרה
1) איך הוא דָּג כל כך הרבה דגים?				
2) חֲשַׁתִּי שאתם רוצים בטובתי.				
3) זו הַתְּשׁוּבָה הנכונה.				
4) יש להרוס את המְבַנִּים הלא חוקיים האלה.				
5) אני אוהב לְשַׁרֵּק.				
6) קיבלתי את ההוֹדָעָה.				
7) המצאת המְעֻלֵית שינתה את פני ההיסטוריה.				
8) איזו מְדִינָה!				
9) אתם תְּכַיְּנוּ את המחנה לקראת בוא הרמטכ"ל.				

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	האותיות החוזרות	שורש	גזרה
10) הייתה לי הָאָרֶה.				
11) ההוֹרָאָה הייתה ברורה.				
12) יש לדאוג לְמִצּוֹפִים לילדים.				
13) אינני מְתַרְגֵּם כלל.				
14) המסוק חָג ממעל.				
15) אני רוצה ללמוד בְּמִכְיָנָה אוניברסיטאית.				
16) אימי הכינה פלפל מְמֻלָּא.				
17) המורה הזאת מְפַרְגֵּם במגינים.				
18) יש לְהַמִּיר את השקלים לדולרים.				
19) החנות תוֹזֵיל את המחירים.				
20) יש לְהַפְיֵק לכם קבלה.				

הופעל המבולבל:

חוקי זיהוי השורש בבניין הופעל:

- (1) בניין הופעל בעייתי כאשר הוא מביא אתו תוספת ו' (הו-מו-יו, אך לא ה-מ-ן).
- (2) כאשר רוצים לזהות שורש של מילה בבניין הופעל, עדיף לנתח את התאומה שלה מבניין הפעיל.
זאת ניתן לעשות בעזרת המילים "כי משהו..."
הקוץ הוצא = כי משהו הוציא אותו = יו-צ-א.

תרגיל 7:

- לפניכם פעלים מבניין הופעל בתוך משפטים. עליכם לציין מהו השורש של כל מילה ומהי הגזרה של השורש. זכרו שהעברה לבניין הפעיל (באמצעות הנוסחה "כי משהו...") תסייע לכם למצוא את השורש.

המשפט	כי משהו: הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	אותיות גלויות	שורש	גזרה
(1) בידי מי הוֹזְזָה הגבינה?				
(2) ההזמנה מוֹכְנָה וניתן לבוא ולקחתה.				
(3) הוֹבְלָתִי אל חדר החקירות בידיים אזוקות.				
(4) המנהלת הוֹקְעָה בשל אמירותיה.				
(5) אתם תוֹבְסוּ במשחק הקרוב.				
(6) הדגלים יוֹרְדוּ לחצי התורן.				
(7) המוסד מוֹקֵם בימים אלה.				

				8) השמועות תופצנה מהר.
				9) ידו של המחבל הושטה לשלום.
				10) הרפסודה הושטה במי האגם הרוגע.
				11) החוק החדש יוחל גם בשטחי יהודה ושומרון.
				12) התלמידה הוצאה מן הכיתה בשל פטפטת מרובה.

דגם אחת ושתיים :

חוקי דגם "אחת ושתיים" :

- 1) לפעמים לאחר שנוציא למילה את שלושת העדים נגלה דגם שנקרא "דגם אחת ו-שתיים". את הדגם הזה צריך להכיר ולדעת שהוא מבלבל.
- 2) דגם אחת ושתיים : דגם שבו בכל שלושת העדים חוזרות על עצמן 4 אותיות שורש [אפילו לאחר שמסירים את אותיות הבניינים] כאשר האות השנייה היא ו' ושתי האותיות האחרונות זהות:
כונן-מכונן-יכונן
- 3) מילים מדגם זה שייכות לגזרת עו"י. הן אינן שייכות לגזרת המרובעים. **השורש של המילה לכונן הוא כ-ו-נ.**

תרגיל 8 :

לפניכם פעלים בתוך משפטים. כתבו לכל פועל את שלושת העדים. לאחר מכן זהו את האותיות שחוזרות בשלושת העדים, ועל פיהן קבעו את השורש והגזרה. שימו לב לדגם אחת ושתיים ופעלו בהתאם.

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	אותיות חוזרות	שורש	גזרה
1) המעשה הזה מְקוֹמֵם אותי.				
2) העקבות כאן הם מְטַשְׁטְשִׁים .				
3) מגפת הקורונה חולֶּלָה שינויים חברתיים רבים.				
4) הערב היה מְרוֹמֵם .				
5) כיוונתי שעון מְעוֹרָר ל-5.				

				6) המורה שִׁכְּפָלָה לנו דפים.
				7) אחר הצהריים הִתְנַדְּנִדְתִּי בערסל.
				8) האיש הענק הִתְנַוֹדֵד , איבד את שיווי משקלו ונפל.
				9) בנייני התאומים הִתְמוֹטְטוּ .
				10) האיש הִתְרוֹשֵׁשׁ עקב נפילות חדות בבורסה.
				11) נאוה צִחְקָקָה ללא שליטה.
				12) האדים מִתְפּוֹגְגִים לאיטם.

תרגיל 9:

לפניכם פעלים ושמות בתוך משפטים. כתבו לכל מילה את שלושת העדים. לאחר מכן זהו את האותיות שחוזרות בשלושת העדים - אלה אותיות השורש. כתבו אותן בטבלה וציינו את גזרתו של השורש.

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	אותיות גלויות	שורש	גזרה
6) הארגון לא הוציא שום הודעת גנאי.				
7) מסתמון ניצחון למפלגת השמרנים.				
8) כשמר גרוס מסביר את החומר, גם נושאים סבוכים הופכים למוכנים.				
9) החופשה התמצתה ברביצה על חוף הים.				
10) יש לחזר את הדף.				
11) כבר אי אפשר להצטרף לקבוצה.				
12) המתמודד המוביל כעת הוא יאקאסני.				
13) מוטב שנשתוק כעת.				
14) תהליך הרפוי הוא ארוך ואיטי.				
15) אל תסתכל בקנקן.				
16) זהו מום מולד.				

המשפט	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	אותיות גלויות	שורש	גזרה
(17) שִׁדְרָגוּ את החבילה במחיר מבצע!				
(18) קניתי סט של תְּבִנִּיּוֹת חדשות בצורות שונות.				
(19) בישראל מזג האוויר מְשֻׁתָּנָה במהירות.				
(20) החוזה שעליו חתמנו מְבֻטָּל.				
(21) לא מצאתי חֲנִיָּה.				
(22) בתקופה זו מְתַחַלְלִים שינויים גדולים באישיותי.				
(23) את מה שפְּרָסַמְתָּ אתמול, לא תוכל למחוק היום.				
(24) בָּאתִי אתמול.				
(25) אל תדחי את היד המוֹשְׁטֶת אליך לשלום.				

תרגיל 10:

נתחו באופן מלא (שבג"ז) את הפעלים המודגשים במשפטים שבטבלה.

זמן/דרך	גוף	בניין	שורש	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	
					(1)
					(2) היא מְשׁוֹרְרֶת דגולה.
					(3) היא ה שְׁתוֹתָה לחברתה בהישגיה.
					(4) החדרים יְחֻטְאוּ .
					(5) יש ל זְמוֹת אותי.
					(6) דַּע מאין באת.
					(7) עליך ל שָׁבֵת כאן.
					(8) אנחנו נוֹקִיעַ אותו.
					(9) אם נִיכַח שטעינו, נודה בכך.
					(10) לא כל ה נוֹצֵץ זהב הוא.
					(11) ירד במיקוד
					(12) המזוודות מוֹרְמוֹת למטוס.
					(13) נוֹעֲדָתָה לגדולות.
					(14) השריונרים מְסוּיִם את הטנקים.
					(15) יש ל זְמוֹר רק את האמת.
					(16) פְּנוּ דרך!
					(17) רְצוּ אותי!
					(18) הם מאוד רְצוּ להצליח.
					(19) הרקפת חֲבוּיָהּ בין הסלעים.
					(20) עליכם להיות מְעוֹדְדִים מן התוצאה.
					(21) בני ישראל ה צִטְווּ לעשות זאת.
					(22) החולות תֵּאֶשְׁפְּזֶנָהּ במחלקה.
					(23) נוֹבֵל אל האוצר באמצעות הרמזים.
					(24) בעל החיים הזה נִזְוֵן מחרקים.

מילים זהות עם ניתוח שונה

חוקי ניתוח מילים זהות עם שורש שונה:

- 1) לעיתים נדרשים בבגרות לנתח שתי מילים זהות, שכל ההבדל ביניהן הוא ההקשר שלהן. במקרה כזה כל שיש לעשות הוא להוציא לכל אחת מן המילים את שלושת העדים. הקפידו במיוחד לשמור על ההקשר, כי הוא זה שגורם לכל ההבדלים. **הציור מרשים אותי מאוד – הרשים, מרשים, ירשים = שורש ר-ש-מ, בניין הפעיל. הורי אינם מרשים לי לצאת לטיול – הרשה, מרשה, ירשה = שורש ר-ש-י/ה, בניין הפעיל.**
- 2) על מנת לזהות גוף וזמן יש לחזור אל המילה המקורית. **הציור מרשים אותי מאוד = הוא עכשיו = נסתר הווה. הורי אינם מרשים לי לצאת לטיול = הם עכשיו = נסתרים הווה.**

תרגיל 11:

לפניכם זוגות של פעלים דומים שמשמעותם שונה. בחנו את ההבדלים ביניהם בעזרת טבלת השבגי"ז.

שורש	בניין	גוף	זמן/דרך	גזרה	
					1) אני רוצה לְכַרֵּת את העץ.
					2) הם מתכננים לְכַרֵּת כאן פחם.
					3) עָנָה לי!
					4) עָנָה את השבוי!
					5) פעם שָׁרְתָה כאן אווירה נעימה.
					6) התוכנה שָׁרְתָה אותנו חמש שנים.
					7) אתם תִּקְנֶנוּ ממני מוצרים מעולים.
					8) הסנדלרים תִּקְנֶנוּ נעליים.
					9) האזרחים מוֹרְדִים בממשלתם.
					10) השלטונות מוֹרְדִים את המס.
					11) הפקידים מוֹעְלִים בתפקידם.
					12) החפצים מְעֻלִים במעלית.

תרגיל 12:

לפניכם זוגות של פעלים זהים שניתן לנתחם בשתי צורות שונות.
נתחו אותם בעזרת הטבלה על פי המשפט שבו הם נתונים.

זמן	גוף	בניין	גזרה	שורש	
					(1) הקבוצה חָרְתָה את הנאמנות על דגלה.
					(2) התעלמותו של המנהל חָרְתָה לי מאוד.
					(3) אנחנו לא נִבְרָא את העולם מחדש.
					(4) טוב לו לאדם שלא נִבְרָא משנברא.
					(5) הקוסם ועוזרו מְשָׁלִים את הקהל.
					(6) מי מְשָׁלִים את התמונה?
					(7) קחו כיסא, שְׁבוּ , נשמו עמוק והירגעו.
					(8) שְׁבוּ את הטרוריסטים בהקדם.
					(9) מי יֹרֵה לי מה לעשות?
					(10) השודד יֹרֵה באוויר.

זמן	גוף	בניין	גזרה	שורש	
					(11) דברִיךְ תִּאֲמַוּ לדבריי.
					(12) תִּאֲמַוּ את הפגישה!
					(13) קוֹמְמֵתִי מדברִיךְ הקשים.
					(14) קוֹמְמֵתִי את עמיתיי למקצוע.
					(15) הנהגים תִּדְלְקוּ את מכוניותיהם.
					(16) אתם תִּדְלְקוּ אחרי החשוד.
					(17) התכנית הַנְּחֻתָה היטב.
					(18) החללית הַנְּחֻתָה לפני שעה קלה.

מילים הנוטות על דרך השלמים

- 1) גם שורשי הגזרות עשויים להתנהג באופן נורמלי לפעמים. מצב זה נקרא שהם "נוטים על דרך השלמים".
- 2) כאשר מילה שייכת לגזרה מסוימת אך נוטה על דרך השלמים, ניתן לכתוב גם שהגזרה שלה היא "שלמים". התשובה הזאת תתקבל. **ויתר, מנתר, יותר = ו-ת-ר = פי"ו / שלמים.**

שורשים ספציפיים

חוקי שורשים ספציפיים שכדאי להכיר:

יש מילים שזיהוי השורש שלהן בשיטות המקובלות הוא מבלבל. מילים אלו מומלץ לזכור על פה.

- 1) **שורשי קס"ם ח"ן:**
יש חמש מילים שנראה ששייכות לגזרת ל"י"ה (כי הן מסתיימות ב"י) ולמעשה הן שייכות לגזרת ל"א (השורשים מסתיימים בא"י).

שורש	מילה
ק-ר-א	קרוי
ס-מ-א	סמוי
מ-צ-א	מצוי
ח-ב-א	חבוי
נ-ש-א	נשוי

- 2) **שורשי מג"ן כת"מ:**
בדרך כלל כאשר מסתיימים שלושת העדים בה', השורש נכתב עם י'ה בסופו, והגזרה היא ל"י"ה. למשל: **ראה, רואה, יראה = ר-א-י/ה.**
עם זאת יש 6 שורשים בעברית שמסתיימים בה' שכן הוגים אותה, ושאינה מתחלפת ב"י לעולם. שורשים אלו שייכים לגזרת השלמים ולא לגזרת ל"י"ה. שורשים אלו הם:

שורש	מילים לדוגמה
מ-ה-מ-ה	התמהמה
ג-ב-ה	גבוה
נ-ג-ה	נוגה, מגיה, הגהה
כ-מ-ה	כמיהה

ת-מ-ה	תמהוץ, תמהתי
מ-ה-ה	מהוה

עו"י:

מגזרת

(3) שורשים

יש כמה מילים שכדאי לשנן ולזכור שהן שייכות לשורשים מגזרת עו"י.

שורש	מילים לדוגמה
ע-ו-ד	עד, מעודד, התעודד
ק-ו-מ	קם, מקומם, התקומם
ר-ו-מ	רם, מרומם, התרומם
ש-ו-ב	שב, משובב, השתובב
ח-ו-ל	חל, החיל, חולל, התחולל
ש-ו-ט	שט, משוטט
ל-ו-נ	לן, התלונן
ב-ו-נ	נבון, התבונן
נ-ו-ע	נע, התנועע

שמות עצם מאתגרים - שיטת מנת תה

- יש שמות עצם שקשה לזהות את שלושת העדים המתאימים להם. למשל: **מְכוֹן**, **תְּכָלִית**.
- שיטת מנ"ת ת"ה: שמות עצם שלא ברור מנין באו, כמעט תמיד מכילים אות מוספית בהתחלה, בסוף או בשניהם.
- האותיות העיקריות שחשודות כמוספיות:
 - בתחילת המילה: מנ"ת.
 - בסוף המילה: ת"ה.
- לאחר שהסרנו מן המילה את המוספיות, נוכל לזהות את השורש בשיטות הרגילות. אם חסרה אות שורש, נפעל בשיטות המקובלות לאיתור האות החסרה.

מכוון = כ-ו-י-נ.
תכלית = כ-ל-י-ה.
- שימו לב: שיטת מנ"ת ת"ה מיועדת אך ורק לשמות עצם שמקורם לא ברור. בכל מקרה אחר דרך המלך היא שיטת שלושת העדים.

תרגיל 13:

לפניכם רשימת מילים.

התשובות	לשבת	לשבות הושבה	מושב
נושב	תשובה	משובה (משובת נעורים)	מושב

- הקיפו את כל המילים ששורשיהן יו-ש-ב.
- ציינו את המשמעות המשותפת למילים ששורשן יו-ש-ב.
- ציינו את השורש של המילים שלא הקפתם.

אותיות שורש ואותיות מוספיות

מושגי בסיס:

- אות שורשית: אות השייכת לשורש של המילה. **מדגיש**.
- אות מוספית: אות המתווספת למילה מסיבות אחרות, כגון בניין או גוף. **מדגיש**.

חוקי זיהוי אותיות שורש ואותיות מוספיות:

- כאשר אתם נשאלים על תפקידה של אות, הכוונה היא בדרך כלל: האם היא שורשית או מוספית.
- האותיות הנפוצות ביותר בשאלות מסוג זה הן מ' ות'.
- בשאלה זו אין שום דבר מיוחד לדעת. יש לפעול על פי העקרונות הרגילים: נוציא לכל מילה את שלושת העדים.

- תבלין = תיבל, מתבל, יתבל.
- אות שחוזרת בכולם = בדרך כלל אות שורשית. ת-ב-ל.
- אות שאינה חוזרת בכולם = אות מוספית. י, נ.

שאלה 2:

חלקו את המילים המנוקדות שלפניכם לפי תפקידה של האות נ בכל אחת מהן:
נקיון, מלון, נגינה, רצון, קמץ, עשון, נגש, התנגש, קרין

נ מוספית	נ שורשית

שם העצם – דרכי התצורה:

דרכי התצורה

מושגי בסיס:

דרכי התצורה של שמות העצם: 5 הדרכים שבהן נוצרים שמות עצם בעברית: שורש ומשקל, בסיס וצורן סופי, הלחם בסיסים, ראשי תיבות, שאילה מלעז.

1) שורש ומשקל: תבנית שלתוכה יוצקים שורש. הרעיון של משקל הוא בדיוק כמו הרעיון של בניין – אבל בשמות עצם.

מנהג, הנהגה, התנהגות, נהיגה.

2) בסיס וצורן סופי: פירוש המילה "בסיס" הוא שם עצם. פירוש המילה "צורן סופי" הוא סיומת. זוהי דרך תצורה שבה לוקחים שם עצם קיים ומוסיפים לו סיומת, כך שמשמעותו משתנה מעט.

ספרד+ית = ספרדית, תצפית+ן = תצפיתן.

בסיס וצורן תחילי*: כשם שיש צורן סופי יש גם צורן תחילי, כלומר תוספת המופיעה לפני שם העצם. על פי רוב הצורן התחילי מחובר למילה באמצעות מקף. למשל:

תת-מודע, תת-אדם. דו-משמעי, דו-קומתי.

*נושא זה אינו מופיע בבגרות

3) הלחם בסיסים: איחוד של שני שמות עצם למילה אחת.

חי+זר = חיזר.

4) ראשי תיבות: דרך תצורה שבה שם עצם שנוצר מן האותיות הפותחות במילים של ביטוי מקובל.

מפקד גדוד = מג"ד.

5) שאילה מלעז: דרך תצורה שבה שם עצם משפה זרה מועתק כפי שהוא לעברית, ורק נכתב באותיות עבריות.

אמבולנס, אנציקלופדיה, בנק.

גזירה מסורגת: כינוי נוסף לדרך התצורה של שורש ומשקל, מפני שהשורש והמשקל מעורבבים זה בזה והפרטים שלהם מופיעים לסירוגין במילה.

גזירה קווית: כינוי נוסף המשותף לדרך התצורה בסיס וצורן סופי. שם זה נובע מכך שמילים בדרך תצורה זו מתפתחות בצורת קו – המילים והצורנים מתאחדים אך לא מתערבבים.

חוקי דרכי התצורה:

- 1) שורש ומשקל היא דרך התצורה הבסיסית ביותר בעברית. כל מילה שאין לה סממן מזהה מיוחד, נוצרה כנראה בדרך זו.
- 2) הסימן המובהק של מילים שנוצרו בדרך התצורה של בסיס וצורן סופי הוא שכאשר קוצצים מהן את הסימות, מקבלים את שם העצם שממנו נוצרו (לעתים בשינויים קלים).
- 3) לפעמים האות האחרונה של הבסיס (שם העצם) עלולה להישמט. **חידה+ון = חידון**.
- 4) בדרך כלל מסמנים ראשי תיבות בעזרת גרשיים (**צה"ל**), אבל לעתים עם הזמן נשמטים הגרשיים (**תפוז**).

שיטת פתרון שאלה בדרכי התצורה

- 1) הבולטים ראשונים: נבדוק אילו מילים שייכות לדרכי התצורה הבולטות לעין: הלחם בסיסים, ראשי תיבות או שאילה מלעז. **מגזין, טוקבק**.
- 2) קציצת הקצה: נקצוץ לכל מילה את הסוף, ונראה אם מתחבא בתוכה שם עצם אחר. במקרה שכן, דרך התצורה היא בסיס וצורן סופי. **שבועי (שבוע+י) צהובון (צהוב+ון)**.
- 3) ברירת המחדל: מילים שלא נוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי – נוצרו בדרך של שורש ומשקל. **מאמר, ידיעה**.

חוקי פתרון שאלה בדרכי התצורה:

- 1) במקרה של שם עצם שנוצר בכמה שלבים, דרך התצורה העיקרית של המילה היא האחרונה (לפי סדר האותיות במילה). **מעדניה – לא שורש ומשקל אלא בסיס וצורן סופי. (מעדן+יה)**.
- 2) אם נתבקשתם לפרט כיצד נוצרה המילה, רשמו את התהליך כולו. **שורש עדנ + משקל מקטל = מעדן**.
מעדן + צורן סופי יה במשמעות מקום = מעדניה.

הבדלה בין שורש ומשקל לבסיס וצורן סופי – מתקדם

חוקי הבדלה מתקדמים בין שורש ומשקל לבסיס וצורן סופי:

- (1) יש מקרים שבהם נראה שלמילה יש צורן סופי, אבל למעשה מדובר במשקל.
 - (2) צריך לדעת, שלא כל כך קל להתקבל ל"מועדון הבסיס והצורן הסופי".
 - (3) דרך התצורה היא בסיס וצורן סופי רק אם מתקיימים שני תנאים:
 1. תנאי א': המילה הבסיסית, ללא הצורן היא שם עצם ולא פועל. על מנת לוודא שהבסיס הוא אכן שם עצם, מומלץ להוסיף לו ה' הידיעה. אפשרי = בסיס =
 2. תנאי ב': אין בסיס = שורש ומשקל.
- שליחות = השליחות = השליח = אפשרי = בסיס וצורן סופי.**
- התנהגות = ההתנהגות = ההתנהג = בלתי אפשרי = שורש ומשקל.**
- אם יש שתי אפשרויות לנקד את הבסיס, אחת אפשרית ואחת לא, מוטב להניח שמדובר בשורש ומשקל שהרי זוהי בררת המחדל.

זכרון = הזכרון = הזָכָר = אפשרי, הזָכָר = לא אפשרי = שורש ומשקל.

2. תנאי ב': הצורן הסופי צריך להיות מתוך רשימת הצורנים הסופיים (הרשימה מופיעה בנספחים לחוברת). חוק הת"ה: הדבר העיקרי שיש לזכור הוא שהאותיות ת' וה' כשלעצמן לעולם אינן צורן סופי.

קדחת, מקדחת ≠ צורן סופי. מהירות, משחקיה = צורן סופי.

כדאי לזכור גם שסיומת הבנויה מחזרה על אותיות השורש האחרונות אינה צורן סופי.

כלבלב, צהבהב, סמליל, קמטוטט ≠ צורן סופי.

תרגיל 1:

לפניכם שמות עצם. מיינו אותם לפי דרך התצורה שלהם.
 זכרו: אם בתוך המילה מתחבא **שם עצם** – מדובר בבסיס+צורן סופי. אם **לא מתחבא בה כלום**, או שמתחבא רק פועל – מדובר בשורש ומשקל.
 אדיבות, בוגדני, גשרון, דבשת, התנהגות, ותרן, ניצחון, חשבון, בכינות, כדורגל, ספונטני, מְנָקֵל, נגר, סנדלר, עירוני, פסקול, צורמני, קטנוע, שלטון, תזמורת, נשיאות, התנשאות, לבביות, פצצה, גרעינית, מהנדס, מצבר, שלדג, שבועון, קבלן, מהירות, דרגנוע, דוח, חוואי, דליקטס, שכחן, כרטיסון, נְדָלָן, מזומן, חמשיר, מעלית, צלם, צ'לו, חִבְלָז, דחפור, סוכרייה, מיומנות, מדחן, חִיָּבֵר, מדבר, ארמית, מילון, סופי, תמנון.

שורש ומשקל	בסיס + צורן סופי	הלחם בסיסים	שאיילה מלעז	ראשי תיבות

תרגיל 2

בכל שורה הקיפו במעגל את המילה היוצאת דופן מבחינת דרך התצורה שלה.

(1) א. עקרונית ב. מעלית ג. חביתית ד. ספרדית

(2) א. התפטרות ב. חזירות ג. בריאות ד. נשיאות

(3) א. מלחמה ב. לוחם ג. הלחמה ד. לחמנייה

(4) א. משטרה ב. מפלגה ג. מלחייה ד. מסבאה

(5) א. טיפשי ב. חלומי ג. מקורי ד. נקי

(6) א. מעדנייה ב. עוגייה ג. קריה ד. עירייה

(7) א. מגבית ב. תחתית ג. טלפונית ד. חללית

(8) א. בנאי ב. קנאי ג. שנאי ד. חקלאי

(9) א. ישיר ב. כשיר ג. חמשיר ד. עשיר

(10) א. רפתן ב. סָמָן ג. שתיין ד. מרדן

(11) א. מדחן ב. מעיין ג. מעגן ד. מזגן

(12) א. מודד ב. מודל ג. מוקד ד. מונה

(13) א. לוח ב. רוח ג. דוח ד. משטח

(14) א. בלון ב. סלון ג. גלון ד. עלון

(15) א. חזון ב. דאון ג. שעון ד. גאון

עבודה עם צורת היסוד

- (1) בכל מקרה שאנו מתבקשים לנתח שם עצם, עלינו להעביר אותו קודם כל לצורת היסוד שלו, דהיינו זכר יחיד נפרד. במילים אחרות, עלינו להסיר מן המילה את כל צורני הנטייה (נדבר עליהם בפירוט בהמשך) שהתלבשו עליה, ולנתח את המילה כפי שהיא מופיעה בערך המילוני שלה.
- (2) למשל:

גבוהים = גבוה

רחוקה = רחוק

כדור = כדור

חברותיי = חבר

המשמעות היא שהמשקל של המילה כדורך למשל הוא קטול, ולא קטולך.

תרגיל 3:

לפניכם שמות עצם. מיינו אותן לפי דרך התצורה שלהן (שורש ומשקל / בסיס וצורן סופי)
 נשיאות, התנשאות, לבביות, לבב, לבבות, פצצה, התפוצצות, גרעין, גרעיני, מקלף, קולפן, המקלפים,
 מצבר, צבירה, שבועון, שבועי, קבלן, קבלנות, שבריר, שברירי, מהירות, מהירויות, חוואי, חווייה,
 כלבלב, כלבייה, מעשייה, תעשייה, מזומנים, הזדמנות, מעלית, התעלות, מצלמה, תצלומים, מטרייה,
 סוכרייה, סוכריות, מיומנות, יומן, חשיבות, מחשבה, דבוראי, דבורים, פורטוגזית, תחזית, מילון,
 מילית, סופי, אסופי, דחיין, דחיינות.

שורש ומשקל	בסיס + צורן סופי

דרך התצורה של מלים ספציפיות

חוקי דרך התצורה של מילים ספציפיות:

- (1) יש כמה מלים שמופיעות באופן קבוע בבגרות ומומלץ פשוט לזכור את דרך התצורה שלהן על פה.
- (2) דרך התצורה של מילים הנשמעות כמו דָּפְאוֹן, היא לעולם שורש ומשקל (משקל קִטְלוֹן). **דָּפְאוֹן, קִפְחוֹן, שְׁמֵמוֹן, זָפְרוֹן.**
- (3) כלל זה אינו תקף לגבי מילים הנשמעות כמו סְפָרוֹן - שבהן יש לעבוד לפי השיטות הרגילות: **דְּמִיוֹן, יְתָרוֹן = שורש ומשקל. סְפָרוֹן, גְּשָׁרוֹן = בסיס וצורן סופי.**
- (4) דרך התצורה של המלים מהות, כמות ואיכות היא בסיס וצורן סופי:
 - מה+ות = מהות.**
 - כמה+ות = כמות.**
 - איך+ות = איכות.**
- (5) גם מילים אלה נוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי:
 - זהה+ות = זהות.**
 - יש+ות = ישות.**
- (6) כאשר הבסיס הוא בעברית והצורן הסופית בלועזית או להפך, דרך התצורה של המילה היא בסיס וצורן סופי.
 - בנק + אי = בנקאי.**
 - פלאפל + יה = פלאפלייה.**
 - מושב + ניק = מושבניק.**
 - ביטחון + יסט = ביטחוניסט.**
- (7) כאשר הן הבסיס והן הצורן הסופי הם בלועזית, דרך התצורה היא שאילה מלעז. **צ'ופצ'יק, טוקבקיסט, פסיכולוג.**
- (8) סיומת ור אינה צורן סופי. לעתים קרובות סיומת זו היא פשוט המילה "אור" שהא' שבה נבלעה. לכן מדובר בהלחם בסיסים.
 - זרק+אור = זרקור.**
 - רמז+אור = רמזור.**
- (9) המלים שלפניכם נוצרו בדרך של הלחם בסיסים:
 - רכבת+כבל = רכבל.**
 - אמן+ארגון = אמרגן.**
 - מד+חניה = מדחן.**

תרגיל 4

בכל שורה הקיפו במעגל את המילה שהיא יוצאת דופן מבחינת דרך התצורה שלה.

1) א. מהות	ב. הגות	ג. כמות	ד. כנות
2) א. יומן	ב. קטנטן	ג. סגלגל	ד. שתלטן
3) א. רכבת	ב. שמשה	ג. ראשון	ד. מרום
4) א. שיפוצניק	ב. מיליונר	ג. טרקטורון	ד. שמיניסט
5) א. חישכון ¹	ב. שיגעון	ג. שיממון	ד. שירון
6) א. מיומנות	ב. צניעות	ג. התלהמות	ד. בוטות
7) א. פטפטן	ב. שרלטן	ג. אמרגן	ד. כבלב
8) א. גבאי	ב. ימאי	ג. רמאי	ד. פלאי
9) א. מסתור	ב. רמזור	ג. תקליטור	ד. דיונון
10) א. רוקר	ב. חוקר	ג. ג'וקר	ד. שוקר
11) א. כדורסלן	ב. אלחוטן	ג. ראשית	ד. שאפתן
12) א. שריונר	ב. פסיכולוג	ג. סטייקייה	ד. קיבוצניק
13) א. פֶּגֶץ	ב. תִּנְדָּ	ג. בְּדָץ	ד. מִפָּץ
14) א. מְלוֹן	ב. מלוּנה	ג. מְלוֹן	ד. מקום
15) א. חיצון	ב. חריצות	ג. שגרירות	ד. התפרצות

¹¹ בלק אאוט.

שם העצם – משקלים:

המשקלים

מושגי בסיס:

משקל: תבנית שלתוכה יוצקים שורש כדי לקבל שם עצם. לציון המשקל משתמשים באותיות ק-ט-ל. יש מאות משקלים בעברית. **מקטל, קטלת, קטילה.**
משקלים רבים נושאים משמעות. **למשל: מקטל = מקום. משךד, מקלט, מקדש.**
טבלה מלאה של המשקלים הנדרשים בבגרות ומשמעויותיהם תמצאו בנספחים לחוברת.

זיהוי משקל – בסיס

חוקי זיהוי משקל:

- על מנת לזהות משקל יש להחליף את אותיות השורש באותיות ק-ט-ל. **מקדחה = שורש ק-ד-ח = משקל מקטלה.**
- משקל הוא תמיד בצורת הבסיס **(יחיד נפרד).** **משקלה של המילה פתרונות אינו "קטלונות" אלא קטלון.**

תרגיל 1:

ציינו ליד כל מילה את השורש ואת המשקל שלה.

משקל	שורש	שם עצם	
		מִזְרֵק	(1)
		מִסְפָּנָה	(2)
		כָּחַל	(3)
		צָבַע	(4)
		תִּרְדָּמָה	(5)
		דְּאָגָה	(6)
		נְטִיעָה	(7)
		כְּלָבָת	(8)
		מִקְדָּחָה	(9)
		צָחֹק	(10)
		שָׁבִיל	(11)
		הַחֲלָפָה	(12)
		תִּקְרָבָת	(13)
		כִּסְפוֹת	(14)
		דְּכָאוֹן	(15)
		שָׁבִיר	(16)
		סִפּוֹן	(17)
		גְּזֻלְנִית	(18)
		פִּסְחַ	(19)
		מִשְׁטָרִים	(20)
		גְּבוּר	(21)
		מְכַלְלָת- (הגליל)	(22)
		צְהַבְהַב	(23)
		יִתְרוֹנוֹת	(24)
		מְרַפָּאָה	(25)
		תִּרְגִּיל	(26)
		הַתְּחַמְּקוֹת	(27)
		כְּדוּרֵי- (גומי)	(28)
		פְּמוֹט	(29)

		מְדַפֵּס	(30)
--	--	----------	------

תרגיל 2:

השלימו את הטבלה שלפניכם.

	שורש	משקל	המילה		שורש	משקל	המילה
(1)	ר-ג-ל	תְּקַטִּיל	(2)	א-ד-מ	קִטְּלַת		
(3)	ח-ב-ב	קָטִיל	(4)				נִצְחוֹן
(5)	ב-ר-ג	מְקַטֵּלָה	(6)				פְּתִירוֹן
(7)	נ-ג-ע	קָטִילָה	(8)	ס-פ-א	מְקַטוֹל		
(9)	ח-ש-ב	קָטַל	(10)	ח-ב-ר	קָטַל		
(11)	נ-פ-ט		(12)				נוֹפֵשׁ
(13)	י-ר-ק	קָטַל	(14)	ת-ד-ר	קָטִיל		
(15)		קָטוֹל	(16)				מְצַבֵּיא
(17)	נ-ב-ח		(18)				מְפַתֵּל
(19)	ג-ר-ש	מְקַטֵּל	(20)				תְּדַהֵמָה

זיהוי משקל - ניקוד משתנה

חוקי זיהוי המשקל במצב של ניקוד משתנה:

- בגזרות רבות המשקלים עשויים לקבל ניקוד שונה ועקב כך להישמע שונים לחלוטין. הדבר קורה גם כאשר השורש מכיל עיצורים גרוניים (אותיות הא"ח ר"ע). **למשל, למשקל מקטל משתייכות גם מילים כמו: מְחַלֵּף, מְבַנֵּה, מְלוֹן.**
- הכלל הוא: התעלמו מן הניקוד. החליפו את אותיות השורש שזיהיתם באותיות ק-ט-ל כפי שלמדנו, גם אם המשקל שקיבלתם אינו נשמע לכם מתאים.

זיהוי משקל - גזרת המרובעים

חוקי זיהוי המשקל בגזרת המרובעים:

- (1) בגזרת המרובעים יש בשורש אות מיותרת שאינה "נכנסת" במשקל.
 (2) לכן יש להתייחס לשתי האותיות האמצעיות כאות אחת לעניין המשקל.
פְּרָסוּם (שורש פ-ר-ס-מ) = משקל קטול.

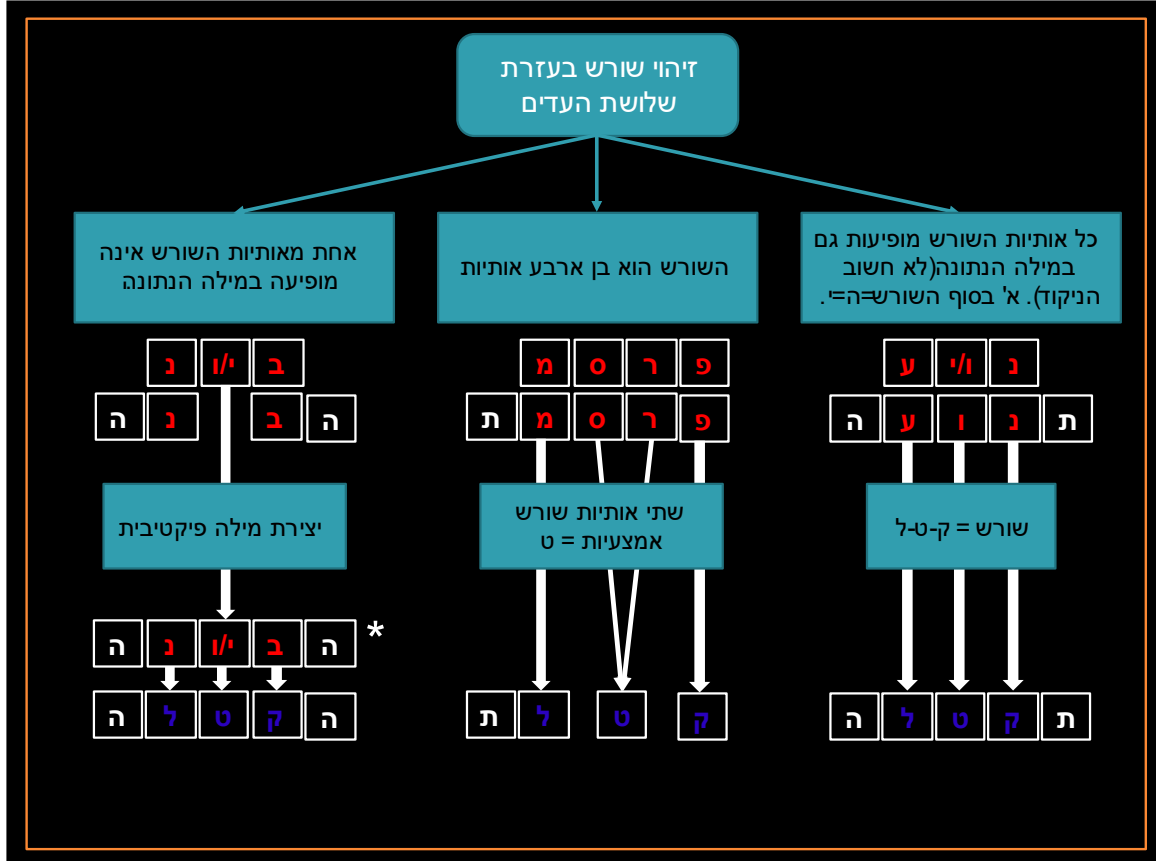
זיהוי משקל - אותיות חסרות

- (1) בגזרות מסוימות עלולה אחת מאותיות השורש להיעלם מן המילה.
למשל, למשקל הקטלה שייכות גם המילים: הַבְּנָה, הַעֲרָה.
 (2) הכלל הוא: צרו מילה פיקטיבית (לא אמיתית) שבה מופיעה גם אות השורש החסרה. קבעו את המשקל של המילה הפיקטיבית. זה יהיה אותו המשקל.
הבנה = *הבינה = הקטלה.

זיהוי משקל - אותיות מתחלפות

- (1) גזרות ל"א ולי"ה נשמעות דומות לאוזן: **מְצָא = בְּכָה.**
 (2) בפעלים הן יחסית מקפידות לשמור על ההבדלים ביניהן, אבל בשמות העצם הן נוטות להתערבב.
 (3) מן הסיבה הזאת אנחנו נמצא בשמות עצם רבים י' במקום שבו אמורה להופיע א', או א' במקום שבו אמורה להופיע י'. **הרשאה = שורש ר-ש-ה = משקל הקטלה.**
 (4) מסיבות שונות האות ה' בסוף השורש בגזרת ל"ה עשויה להתחלף גם בסיומת וּ. **בנאי = שורש ב-נ-ה = משקל קטל.**

זיהוי משקל – סיכום

תרגיל 3:

השלימו את הטבלה שלפניכם. אין צורך לנקד את המשקל.

משקל	גזרה	שורש	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	מילה
				מוֹדָעָה
				מִבְּנָה
				תְּעוּדָה
				מוֹצָא
				תְּבוּנָה
				מוֹשָׁבִים
				פְּלִפְלָה
				דְּמִיוֹנוֹת
				תִּפְכִּית
				מְלוֹנוֹתִי
				תְּמָלוֹל
				הַשְׂוָאָה
				הוֹרָאוֹת

משקל	גזרה	שורש	הוא אתמול הוא עכשיו הוא מחר	מילה
				מנוי
				פְּרָנָה
				הַזֹּזֹת

מילים דומות, משקלים שונים

חוקי זיהוי המשקל של מילים דומות:

- (1) יש מילים שנשמעות דומה ממאוד אך משקלן שונה.
הגזמה (הקטלה), הנדסה (קטלה).
- (2) אם תעבדו בזהירות ולפי הכללים ותזהו שורש לפני זיהוי המשקל, לא תטעו.

תרגיל 4:

בכל שאלה הקיפו במעגל את השם היוצא דופן במשקלו.

1) א. הוֹקְרָה	ב. מוֹשְׁבָה	ג. הַדְּפָסָה	ד. הַעֲבָרָה
2) ירד במיקוד			
3) א. מְעַלָּה	ב. מְרַמָּה	ג. מְשַׁנָּה	ד. מְשַׁחָה
4) א. תוֹכְחָה	ב. תַּדְהֵמָה	ג. תוֹפְעָה	ד. תְרוֹמָה
5) א. מְרוֹם	ב. מְכוֹן	ג. מְקוֹם	ד. מְרוֹר
6) א. מוֹעֵד (חג)	ב. מוֹצֵץ	ג. מוֹקֵד	ד. מוֹקֵשׁ
7) ירד במיקוד			
8) א. תְּרַחֵשׁ	ב. תַּפְרִיט	ג. תַּקְרִית	ד. תַּסְכִּית
9) א. מְצוּדָה	ב. מְסַעְדָּה	ג. מְעַבְרָה	ד. מְלוֹכָה
10) ירד במיקוד			
11) א. תְּנוּעָה	ב. תַּפְאוּרָה	ג. תַּבְעָרָה	ד. תוֹכְחָה
12) א. הַסּוֹאָה	ב. הַלּוּיָה	ג. הַאָרָה	ד. הַלִּיכָה

תרגיל 5:

בכל שאלה הקיפו במעגל את השם היוצא דופן במשקלו.

			1) ירד במיקוד
			2) ירד במיקוד
			3) ירד במיקוד
			4) ירד במיקוד
		5) א. סְסָסָן	ב. דְבָרָן
	ג. נָנָן	ד. בְּזָבָן	6) א. זְמָרִיר (גיינגל)
	ג. סְמָלִיל (לוגו)	ד. חֶלְקִיק	7) ירד במיקוד
	ג. תְּשׁוּמָה	ב. תְּשׁוּרָה	8) א. תְּפוּקָה
ד. תְּמוּסָה (מלאה)	ג. קְבָלוֹת	ב. הַנְדָּסוֹת	9) א. פְּלָפְלוֹת
ד. הַשְּׁלָכוֹת	ג. עֲלִיוֹן	ב. פְּתָרוֹן	10) א. נְסִיוֹן
ד. יְתָרוֹן			11) ירד במיקוד
	ג. מְרַעָה	ב. מְנָן	12) א. מְהַלֵּךְ
ד. מוֹסָד	ג. פְּרָנָס	ב. גְּמָד	13) א. סְרָטָט
ד. מְרַבָּד			

משקלים השייכים לגזרות מסוימות

חוקי המשקלים השייכים לגזרות מסוימות:

- 1) יש משקלים ש"אוהבים" גזרות מסוימות ונפוצים בעיקר בהן.
- 2) משקל ששייך לגזרה מסוימת יהיה מורכב מניקוד ומאותיות מוספיות כמו כל משקל, אבל גם מאות השורש שמאפיינת את הגזרה.
- 3) במקרים אלה המשקל יכול להיקרא בשני שמות.

בגזרת ל"ה:

דוגמאות	יכול להיקרא גם	המשקל
בנאי, חזאי, גבאי	קטאי	קָטַל
תלות, זכות, ראות	קטות	קָטַלְתָּ
תגלית, תצפית, תכסית	תקטית	תִּקְטְלֶה
רצון, חזון	קטון	קָטַלְוֹן
ראוי, צפוי, פנוי	קטוי	קָטַלְוִי
זיהוי, כינוי	קטוי	קָטַלְוִי

בגזרת ל"א:

דוגמאות	יכול להיקרא גם	המשקל
מצוי, סמוי, נשוי	קטוי	קָטַלְוִי
מילוי, ריפוי	קטוי	קָטַלְוִי

בגזרת עו"י:

דוגמאות	יכול להיקרא גם	המשקל
תגובה, תנובה, תפוגה	תקולה	תִּקְטְלֶה

שמות עצם בעלי בניין

מושגי בסיס:

שמות פעולה: השם שבו נקראת הפעולה. **הליכה, הגברה, התחדשות.**
צורת הבינוני: פועל בזמן הווה, שבהקשרים מסוימים עשוי לשמש שם עצם או שם תואר. **השומר יושב בחדרו.**

חוקי זיהוי בניין של שמות עצם:

- 1) באופן עקרוני שיטת שלושת העדים לזיהוי בניין עובדת גם כאן. **הפעיל. המעצבת – עיצב, מעצב, יעצב – פיעל. הסכמה – הסכים, מסכים, יסכים – הפעיל.**
- 2) בצורות הבינוני השיטה הרגילה עובדת באופן כמעט מוחלט. יש לזכור רק שצורות בדגם פֶּעוּל (סָגוּר, רָאוּי) ובדגם פֶּעַל (יָשָׁן, צָמָא) שייכות לבניין קל.
- 3) לעומת זאת בשמות הפעולה קיימים יוצאי דופן רבים. לכן מומלץ להכיר את משקלי שמות הפעולה לעומק, אחד אחד, ולזכור לאיזה בניין שייך כל משקל (בהמשך).

תרגיל 6:

לפניכם קטע לא מנוקד. זהו את צורות הבינוני שבו וקבעו את בניין:

לא ברור מדוע השופטים בישראל מאריכים כשהם כותבים את פסקי הדין שלהם. הרי בניגוד לעורכי הדין שלפעמים גובים את שכרם על פי מספר המילים המופיעות בטקסט שהם כתבו, שכרם של נושאי המשרה השיפוטית הוא קבוע. השופטים אינם מחויבים להעלות כל טיעון אפשרי כדי לשכנע. בניגוד לעורכי הדין לשופטים אין מתחרים.

הסיבה העיקרית לכך היא שהשופטים נדרשים לנמק את פסקי הדין שיוצאים תחת ידיהם. אך גם אם מוטב שפסקי הדין מנומקים, מדוע הנימוק לפעמים כל כך מייגע את מי שחפץ לקרוא את פסק הדין?

חוקרים ישראלים גילו שאחת הסיבות לכך היא שהשופטים סבורים שעורכי הדין מצפים לנימוק ארוך אשר מנתח כל טענה שהם מעלים ומסביר מדוע בית המשפט מקבל או דוחה אותה.

שמות הפעולה

חוקי זיהוי שמות הפעולה ובנייניהם

- 1) הסימן הכללי של שם פעולה הוא שניתן להוסיף לפניו את המילה "פעולת...", אולם האמת היא שמדובר בקבוצה ספציפית ומוגדרת של משקלים שיש להכיר.
- 2) פעמים רבות הסימן אינו עובד, וזאת משום ששמות פעולה רבים קיבלו במהלך השנים משמעויות נוספות. **למשל: ישיבה, יישוב.**
- 3) מלבד זאת יש מלים שמשמעותן פעולה, אך אינם שייכים לקבוצה המוגדרת של משקלי שמות פעולה.
- 4) לכן יש חשיבות רבה להכרה מעמיקה של משקלי שמות הפעולה. זהו נושא נפוץ מאוד בבגרות.
- 5) כמו שמות עצם אחרים, גם שמות הפעולה עשויים לקבל צורות שונות בגזרות השונות.

צורות נוספות	דוגמאות	משקל	בניין
פנייה, טיסה	שמירה, גניחה, שקיעה, זריחה	קטילה	קל
חִנִּיה אֲבָדָה, עֲרַמָּה, לָדָה	צעקה, יללה, נהמה שרפה, גנבה, גזלה	קטלה קטלה	
פְּרוֹשׁ, בְּרוּר, בַּלְבּוּל	דיבור, סיפור, פיתוי, פיצוי	קטול	פיעל
פרנסה, כלכלה	בקשה, קבלה, פרנסה, כלכלה	קטלה	
הדחה, המרה, הודעה	השגחה, הפתעה, הצבעה	הקטלה	הפעיל
הִשָּׁג, הִצַּע	הסכם, הפסד	הקטל	
הענות, החלשות, הסתפות	הימנעות	הקטלות	נפעל
התרחשות, התבוננות, השתדלות	התחמקות, התלבטות	התקטלות	התפעל

שמות הפעולה – שינון

הדרך הטובה ביותר לשלוט בשמות הפעולה היא כמובן... לתרגל.

תרגיל 7:

לפניכם קטע ובו שמות עצם מודגשים הנוטים במשקלי שמות הפעולה. קבעו את השורש ואת הבניין של כל אחד מהם:

יצאתי לחנות כדי לבחור רהיטים לבית. הגיוון הרב בכסאות, שולחנות וארונות בחנות גרם לי לבלבול, ועל כן בסופו של דבר לא ביצעתי שום רכישה. לאחר התייעצות ארוכה עם בעלי, קיבלנו החלטה על מסגרת תקציב לריהוט. במילים אחרות, החלטנו להשקיע בריהוט הבית סכום כסף מוגדר וקבוע מראש שאותו לא נעבור בשום פנים ואופן. אילולא היינו מקבלים החלטה מוקדמת זו, נראה שהיינו מתפתים להוצאה מוגזמת שאינה בטוחה היכולת שלנו, והיינו בסכנה של שקיעה בחובות.

תרגיל 8:

לפניכם קטע ובו שמות עצם רבים הנוטים במשקלי שמות הפעולה. סמנו אותם וקבעו את השורש ואת הבניין של כל אחד מהם:

עם קבלת הידיעה על פריצת מערך האבטחה של מערכת המחשוב של החברה, החלו צוותי פיתוח ותכנות בשיקום מערך הגנה זה בשל ההכרח לשקמו מהר. בנייתו של המערך מחדש עלולה הייתה להימשך זמן רב, אך בשל הירתמותם של אנשי החברה והתגייסותם נראה שסיום העבודה קרוב, וזה הישג משמעותי. האירוע הוא הזדמנות לשינוי הנהלים בחברה. ההנחיות החדשות מורות על הסרת יישומונים (אפליקציות) שלא אושרו לשימוש ועל איסור פתיחת הודעות דואר אלקטרוני שהגיעו ממקור לא מזוהה.

תרגיל 9:

6) מי מהשמות האלה במשקל מְקַטֵּל?

1. מוֹרָה
2. מוֹקֵד
3. מוֹכֵר

7) מי מהשמות האלה במשקל מְקַטֵּל?

4. מוֹקֵשׁ
5. מְעוֹרֵר
6. מוֹנֵה

8) הקיפו במעגל את השמות שבנויים במשקל של שם פעולה של בניין הפעיל:

הִסְתַּוּוּת	הִפְקֵר	צָנְאָה
הִשְׁעָרָה	הוֹלְכָה	מוֹכְנֹת
		אַבְטָחָה

9) הקיפו במעגל את השמות שבנויים במשקל של שם פעולה של בניין פִּיעַל:

כְּבוֹשׁ	נְגִינָה	אֲכַזְבָּה	וְפוּחַ
כְּנֻנָה	גְרוּי	רְקוּד	הִזְדַּכּוּת

זיהוי חלק הדיבור של צורת הבינוני

מושגי בסיס:

חלק הדיבור: סוג המילה – שם עצם, שם תואר או פועל.
צורת הבינוני: פועל בזמן הווה שבהקשרים מסוימים עשוי לשמש כשם עצם או כשם תואר.

חוקי צורת הבינוני:

הזיהוי באיזה תפקיד משמשת כל צורת בינוני נעשה לפי הכללים הבאים:

1. אם ניתן לשנות למילה את הזמן, היא פועל.
 2. אם לא ניתן לשנות למילה את הזמן אך המילה משתנה בעקבות שיוניי מין ומספר במילה שלפניה, היא שם תואר.
 3. אם לא ניתן לשנות את הזמן והמילה אינה מושפעת כלל מסביבתה, היא שם עצם.
- החתול שלי טוֹרֵף עכשיו נחש = טרף אתמול = פועל.
הדיונאה היא צמח טוֹרֵף = צמחים טורפים = שם תואר.
הטוֹרֵף ארב לטרפו בין השיחים = שם עצם

תרגיל 10:

ציינו לגבי המילים המודגשות אם הן פועל, תואר או שם עצם.
 יוסי **שוכב** במארב בדממה. _____
 יוסי **יודע** שאסור לו לדבר בקול. _____
 לפתע, הוא **מזהה** תנועה חשודה בשיחים מלפניו. _____
 הוא **לוחש** לגולדמן בשיניים חשוקות _____ :
 "הנה, הם **באים** _____".
 גולדמן מזדקף, רוכן קדימה, ומתבונן היטב היטב במשקפת המגדילה שלו. _____
 "לא" הוא לוחש "אני רואה זנב **מורס**. זה חתול תועה, כנראה". _____
המפקד מעביר סימן בחוליה: הס. _____
 יש שתיקה **מהדהדת**. _____
 יוסי מהרהר: מה אנחנו בעצם עושים כאן, שמונה **לוחמים** צעירים? _____
 הרי זה **מטורף** לחלוטין. _____
 מה אנחנו עושים כאן, באיזה חור **תקוע** על גבול לבנון? _____
 כן, בתחילת הלילה הייתה התראה **מפחידה**. _____
 אמרו **שמחבלים** מן החזבאללה עומדים לפלוש הלילה. הקפיצו אותם. _____
 אבל, הוא **מהרהר**, כל כך שקט פה. אף נפש חיה אין פה, אפילו לא אחת. _____
 מחשבותיו של יוסי **נודדות** _____.
 בעוד חודש הוא מסיים את השירות, וחוזר הביתה. _____
 לאוכל **המענג** של אימא. למיטה החמה. לחדר הנחמד שלו. לחיים שלו. _____
 קול נפץ **מחריד** את השקט. יריות בוקעות את הדממה. _____
 "לירות" צועק המפקד, ועכשיו כולם גם **יודעים** לאיזה כיוון. _____
 שני **נושאי** נשק נמלטים מאיזור הפיצוץ. _____
 יוסי יורה בכל כוחו. אתו יורים חבריו. המפקד קורא "חדל, חדל! הפולשים חוסלו!" _____
 אין אבדות. אין פגיעות. כולם **רועדים**. כולם בריאים ושלמים. _____
 חודש אחרי כן, יוסי **מגיע** הביתה ללא מדים. אבל אין הוא אותו יוסי. _____

תרגיל 11:

לפניכם צורות בינוני. חברו משפטים שבהם צורת הבינוני הנתונה תשמש בתפקידים שמצוינים בשאלה.

דוגמה: עולים -

- שם עצם: העולים החדשים נחתו בנמל התעופה.
- פועל: אנחנו עולים במדרגות.

א. מומחה -

- שם עצם: _____
- תואר: _____

ב. מנקה -

- שם עצם: _____
- פועל: _____
- תואר: _____

ג. מפתחים -

- שם עצם: _____
- פועל: _____
- תואר: _____

ד. מנותק -

- פועל: _____
- תואר: _____
- שם עצם: _____

ה. מדריכים -

- שם עצם: _____
- פועל: _____
- תואר: _____

שם העצם – משמעויות המשקלים והצורנים הסופיים:

משמעויות המשקלים והצורנים הסופיים

- 1) למשקלים ולצורנים הסופיים יש משמעויות. זה אינו מדע מדויק, אבל אנחנו משתמשים בכך לא מעט על מנת ליצור מילים חדשות.
- 2) בנספחים תוכלו למצוא טבלה מקיפה של משקלים וצורניים סופיים שונים ומשמעויותיהם.
- 3) כאן נדון במשמעויות העיקריות והנפוצות ביותר.
- 4) בכל מקרה זכרו שתמיד ניתן להפעיל את השכל הישר.
- 5) לצורן סופי או למשקל יכולות להיות מספר משמעויות, כך שבכל מקרה אין תחליף לשכל הישר.

9 המשמעויות העיקריות

- 1) בעל**
משקלים:
קָטַל - זָגַג, צִיר, דִּיג.
קָטְלוּ - סָדְרוּ, בָּדְרוּ.
צורנים:
לְ - צוּלְלוּ, מִשְׁפָּטוּ.
אֵי - חִקְלְאוּ, דִּבְרְאוּ, עִיתוּנְאוּ.
רַ - סַנְדְּלוּ.
- 2) תואר**
צורן סופי י הוֹפֵךְ כֵּל מִלֵּה לְתוֹאֵר: מוֹסְרִי, חֲלָבִי, מְקוֹרִי, מִשְׁפָּטִי, מַעֲשֵׂי.
לצורן זֶה - כִּמָּה וְרִיאָצִיּוֹת:
זָנִי - עִירוּנִי, צִמְחוּנִי.
רַחֲמֵי, בּוֹגְדֵי.
- 3) מקום**
משקלים:
מְקָטַל - מְקָטְלוּ, מְקָטְלוּ - מְקָטְלוּ.
מְקָטְלוּ - מְקָטְלוּ, מְקָטְלוּ - מְקָטְלוּ.
צורן יָהּ - נִגְרִיה, סַנְדְּלִרִיה, פְּלֶאפְּלִיה, פִּיצְרִיה.
- 4) כלי**
משקלים:

מקטל	–	מברג,	מסמר,	מעדר,	מגהץ.
מקטלה – מברגה, מקדחה.					
עצם (5)					מופשט
משקלים:					
קטלון	-	פתרון,			דמיון.
צורן					סופי:
ות – טפשות, מקצועיות, גאונות.					
בעל (6)					תכונה:
משקלים:					
קטיל	-	רגיש,	שביר,		זהיר.
קטלן	–	שקרו,			סגפן.
צורן					סופי:
ן – משקיען, מצליחן, בוגדן.					
שם (7)					פעולה
משקלים					בולטים:
קטילה	(בניין קל)-	פריצה,	סגירה,		פריחה.
קטול	(בניין פיעל)	שימוש,	לימוד,		חיסול.
הקטלה	(בניין הפעיל)	השקעה,	הפרעה,		הנהגה.
התקטלות (בניין התפעל) - התחמקות, התנהגות.					
הקטנה (8)					
משקלים:					
קטלטל	–	קטנטון,			כלבלב.
צורנים			סופיים		בולטים:
ון	-	גשרון,	ילדון,		ספרון.
ית - כפית, מפית, ארונית.					
אוסף (9)					פריטים
משקלים					בולטים:
תקטלת	-	תזמרת,	תלבשת,		תחמשת.
קטלת	–	צנרת,			שיטת.
צורנים		סופיים			בולטים:
קה	-	עשבייה,			צמחייה.
ון - חידון, מילון, ניבון.					

משמעויות נוספות:

דוגמאות	צורן סופי	משקל	
כחל, כתם, ירק, צהב		קטל	צבעים
גופיה, שכמיה, חזייה	-ייה		חלקי לבוש
עברית, צרפתית, ערבית, רוסית	-ית		שפות
מכונית, משאית, קלנועית, מונית	-ית		כלי תחבורה
פחמן, חנקן, זרחן, חמצן	-ן		יסודות כימיים
עיתון, שבועון, ירחון, שנתון	-ון		כתבי עת
קציר, בציר, מסיק, קטיף		קטיל	פעולות חקלאיות
חרצית, כלנית, סתונית, חלמונית	ית		צמחים
עקרונית, מדעית, טכנית	ית		אופן
צהבת, חצבת, שעלת		קטלת	מחלות

תרגיל 1:

ציינו את השורש, את המשקל ואת המשמעות של השמות שבטבלה:

משמעות	משקל	שורש	
			כָּחַל
			קִבְּלוּ
			מִגְרָפָה
			מְקַלְטִים
			עֶלֶג
			שִׁפְעָה
			אֵלִימָה
			צָבַע
			שָׁבִיר
			נָדִיב
			חִישׁוּ
			רִקְדּוּ
			הִפְרָדוּת
			קִפִּיץ
			תִּזְמְרֵת
			מִרְפָּאָה
			רִכְבֵּת
			מִתְלַמְּדִים
			רִכִּיבָה
			צָרְבֵת

תרגיל 2:

ציינו את השורש, את המשקל ואת המשמעות של השמות שבטבלה:

משמעות	משקל	שורש	
			שְׁמֵנוֹ
			מוֹשְׁבָה
			בְּצִיר
			מְחוּגָה
			סִכְסֻכָּנִית
			הֶאֱרָה
			לִיָּצוֹן
			רְפוּיָה
			הִסְוָאָה
			לְוִיִּים
			קָנְאִי
			גָּלְאִי
			קְרִיגִית
			שִׁפְשֻׁפֶּת

תרגיל 3:

בכל אחד מהשמות שלפניכם ציינו מה הצורן הסופי ומה משמעותו:

- אנושי
- ישות
- סנדלר
- פותחן
- צוללן
- מימן
- מונית
- הנדסאי
- ירחון
- צמחוני
- משיבון
- סולמית
- חוצפן
- ידית
- אימונית (טרנינג)
- שמשייה
- תקנון
- עוגייה
- צורפות
- שכמייה
- עירייה
- איטלקית
- ראשון
- משפחתון
- עשבייה

תרגיל 4:

בכל שורה מספר שמות.

- א. ציינו את השם היוצא דופן מבחינת המשמעות.
- ב. ציינו את המשמעות של השם שהקפתם במעגל.
- ג. ציינו את המשמעות המשותפת לשאר השמות.
- ד. כתבו שם נוסף שנושא אותה משמעות כמו שציינתם בסעיף ב.
- ה. ציינו את דרך תצורתו של השם שכתבתם בסעיף ד.

לדוגמה:

אדמת, שעלת, רכבת

- א. השם היוצא דופן: רכבת
- ב. המשמעות: אוסף.
- ג. המשמעות של שאר השמות: מחלה.

(1) שירון, תקליטייה, שרון

1. השם היוצא דופן:
2. המשמעות:
3. המשמעות של שאר השמות:

(2) מעון, משוט, מערוך

1. השם היוצא דופן:
2. המשמעות:
3. המשמעות של שאר השמות:

(3) מפית, משאית, חללית.

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

(4) כמות, יתרון, עלון

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

(5) יומן, קנן, דוקרן.

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

(6) גלאי, קנאי, הרפתקן

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

(7) חצאית, כתפייה, ספרייה.

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

8) כספית, רפתן, חמצן

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

9) שטותי, אישי, מצביא

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

10) נגן, קר, כספר

1. השם היוצא דופן :
2. המשמעות :
3. המשמעות של שאר השמות :

צורן גזירה וצורן נטייה

מושגי בסיס:

צורן: אות או מספר אותיות שאינן מילה עצמאית, אך עשויות להצטרף למילה קיימת ולהשפיע על המשמעות שלה. כאשר מוזכר המונח "צורן" בבגרות, הכוונה היא בדרך כלל ל"צורן סופי".

צורן סופי: סיומת, אות או מספר אותיות המצטרפות למילה בסופה. $ילד + ון = ילדו$.

צורן גזירה: צורן סופי שיוצר מילה בעלת משמעות חדשה (ערך מילוני נפרד). $מעדן - מעדנייה$.

צורן נטייה: צורן סופי שאינו משנה את משמעות המילה, אלא מצטרף למילה רק מכוח חוקי הדקדוק. $ילד - ילדים$.

חוקי צורן הגזירה וצורן הנטייה:

- 1) כל הצורנים שהוזכרו עד כה כצורנים בעלי משמעות, הם צורני גזירה. **חשמלאי**.
- 2) צורני הנטייה הבולטים הם:
 1. רבים (ילד - ילדים, ילדות)
 2. מין (מנהיג - מנהיגה, צייר - ציירת)
 3. שייכות (ספר - ספרי, ספרו, ספרנו, ספרך...)
 4. סמיכות (מלך - מלכי-, מלכת-, מלכות-)
- 3) כל צורן שאינו צורן נטייה הוא צורן גזירה.
- 4) על מנת לזהות צורן נטייה שאלו את עצמכם תמיד 3 שאלות:
 1. האם המילה היא ברבים?
 2. האם למילה יש בן זוג זכר? (למשל גדול - גדולה)
 3. האם ניתן לחלק את המילה לשניים באמצעות מילה ממשפחת "שלי"? (למשל: כלבי - הכלב שלי)
- 5) שימו לב במיוחד לסיומת \circ ו \cdot .

סיומת זו יכולה להיות צורן גזירה במשמעות תואר (רעיון מקורי, קושי משפטי) אך יכולה להיות גם צורן נטייה במשמעות שייכות (הילד שלי - ילדי).
- 6) לעתים מצטרפים למילה גם צורן גזירה וגם צורן נטייה. הסדר הוא תמיד: קודם כל צורן גזירה ואחריו צורן נטייה. **חבר צרפתי - חברה צרפתייה**.

תרגיל 6:

ציינו את סוג הצורן בכל אחת מהמילים המודגשות שלפניכם:

(1) טייסת יהודייה אני מפקד טייסת

(2) יומן היה קשה יומן אירועים

(3) האירוע הכיתתי כיתתי מקסימה

(4) הכוס שבירה שבירה של כוס

(5) הוא לא עמד בזה נפשית מעמסה נפשית

(6) סודי שמור עמי חומר סודי

(7) זו פגיעה קשה היא פגיעה

(8) הכרטיסן נחמד כרטיסן אבד

(9) שייטת ג'ינג'ית שייטת 13

(10) שיטתי עובדת מחקר שיטתי

פירוט היווצרות המילה

חוקי פירוט דרך היווצרות המילה:

- (1) כאשר אתם מתבקשים לפרט כיצד נוצרה מילה מסוימת, עליכם לציין את דרך התצורה אבל גם לפרט כיצד היא מיושמת במילה זו. **שקית: בסיס: שק + מושמת צורן סופי: ית.**
מגהץ: שורש ג-ה-צ + משקל מְקַטֵּל.
- (2) ייתכן שהמילה הנתונה נוצרה בתהליך בן כמה שלבים. במקרה כזה עליכם לפרט את כל השלבים. **מסעדה: שורש: ס-ע-ד + משקל: מקטלה**
בסיס: מסעדה + צורן סופי: ׁן במשמעות בעל מקצוע.
- (3) אם יש במילה הנתונה צורן נטייה, יש לציין גם אותו. **מסעדנים:**
שורש: ס-ע-ד + משקל: מקטלה = מסעדה.
בסיס: מסעדה + צורן סופי: ׁן במשמעות בעל מקצוע = מסעדה.
מסעדה + צורן נטייה רבים: ים = מסעדנים.
- (4) תמיד עדיף להתחיל לפתור את המילה מהסוף. לזהות קודם כל אם אפשר להסיר את האותיות האחרונות ביותר במילה, ומהו תפקידן, ורק אז לעבור לאותיות שלפניהן.
- (5) הסדר בעברית הוא תמיד:
א. משקל
1. צורן/י גזירה (אם יש)
2. צורן/י נטייה (אם יש).

תרגיל 8:

פרטו את דרך התצורה של כל אחת מהמילים שלפניכם:

- (1) חקינית –
- (2) **ירד במיקוד**
- (3) תורני–
- (4) חריצות–
- (5) **ירד במיקוד**
- (6) **ירד במיקוד**
- (7) כמותית–
- (8) ימאים –
- (9) מסוק–
- (10) זכאי–
- (11) קטנטנות–
- (12) מילונאיות–
- (13) ניצחונו –
- (14) נשיאתו (של הארגון) –
- (15) זמרת–
- (16) מכחולי–
- (17) סבלנותה–
- (18) מכוניתם–
- (19) אנושי–
- (20) הקמתה –

יצירת מילים לפי הנחיות

יצירת פעלים לפי הנחיות - גוף וזמן

חוקי יצירת מילים לפי הנחיות:

- 1) מומלץ להחליף את המונחים הדקדוקיים שבמשימה במילים פשוטות.
מדבר = אני.
- 2) שאלות מסוג זה מנוסחות לעתים קרובות כשאלות אמריקניות. יש לשים לב גם להבדלים דקים בניקוד. חזק ≠ חזק.
- 3) כאשר יש שתי אפשרויות שנשמעות בדיוק אותו הדבר, בדקו אם מופיע דגש באחת מהן. התשובה הנכונה היא זו שדומה למילה המקורית גם מבחינת הדגש. שמתתי = שמת ≠ שמת.

צורת הציווי

מושגי בסיס:

צורת הציווי: פנייה לאדם אחר בבקשה או בדרישה שיעשה משהו. דרוך, השלם, צא.

חוקי צורת הציווי

- 1) הציווי מזכיר קצת את זמן עתיד (שניהם עדיין לא התרחשו) אבל הם לעולם אינם זהים.
- 2) זמן עתיד מתאים רק לתיאור עובדות שיתרחשו בעתיד. השמש תזרח מחר.
- 3) צורת הציווי מתאימה רק לציפיות ממישהו אחר. אבא, קח אותי לחרמון!
יש בין השתיים גם הבדל בצורה:

 1. צורת הציווי היא קצרה יותר מן העתיד. עתיד: תצא. ציווי – צא.
 2. לעיתים שתי הצורות הן באותו האורך, אך האות הראשונה שבציווי תהיה ה' במקום ת'.

- 4) צורת הציווי מזכירה גם את שם הפועל לאחר הסרת ה' בהתחלה.
צורת הציווי היא מעין הכלאה בין שם פועל לצורת העתיד: האות הראשונה בציווי – כמו שם הפועל והשאר – כמו העתיד.
שם פועל: להסתכל. עתיד: תסתכלי. ציווי: הסתכלי.
- 5) ייתכנו שינויים קטנים נוספים בין צורת העתיד לצורת הציווי.
עתיד: תפליג. ציווי: הפליג.

תרגיל 1:

כתבו מילים על פי ההנחיות.

- 1) כתבו את שם הפועל של המילה **מוֹדָדָת**: _____
- 2) כתבו את המילה לְרִדָת בצורת ציווי נוכחים: _____
- 3) כתבו את שם הפועל של המילה **מִתְנַהֲגוֹת**: _____
- 4) כתבו את צורת העתיד של המילה **רְצִיתִי**: _____
- 5) כתבו את צורת הבינוני של המילה **עֲזַבְתָּן**: _____
- 6) כתבו את שם הפועל של המילה **הוֹלְכִים**: _____
- 7) כתבו את המילה הוֹדִיעַ בצורת ציווי נוכחת: _____
- 8) כתבו את המילה הַשְׁתַּבֵּשׂ בצורת בינוני נסתרות: _____
- 9) כתבו את שם הפועל של המילה **זָכִיתִי**: _____
- 10) כתבו את המילה לְהִזְדַּרֵּז בצורת עבר נוכחות: _____
- 11) כתבו את המילה **שָׁגַר (שיגר)** בצורת עתיד מדברים: _____
- 12) כתבו את המילה **מְשַׁפֵּר (משופר)** בצורת עתיד נסתרת: _____

יצירת פעלים לפי הנחיות – שורש ובניין

תהליך יצירת פועל משורש ומבניין נתונים:

- 1) כאשר אנו נדרשים ליצור מילה משורש ומבניין נתונים, עלינו להציב את אותיות השורש במקום האותיות פ-ע-ל שבשם הבניין.
שורש ק-פ-צ בבניין הפעיל = הקפיץ.
התוצאה תהיה פעלים בזמן עבר ובגוף נסתר.
- 2) אם נרצה לשנות גם את הגוף ואת הזמן, נעשה זאת לאחר שיצרנו מילה כלשהי בבניין המתאים.
הקפיד – זמן עתיד גוף מדבר - אני מחר - אקפיד.
- 3) עיצורים גרוניים בשורש (ה', א', ח', ע' וגם ר') עשויים לגרום לכל מיני שינויים בניקוד, אך לא בכתב. אין מה להתרגש מכך.
- 4) בבניין התפעל, כאשר פ' הפועל היא עיצור היוצא מן השיניים (ז, ס, צ, ש, ש) התי' של הבניין תתחלף במקום עם פ' הפועל: ***התסכל – הסתכל.**
- 5) בנוסף, בבניין התפעל כאשר פ' הפועל היא צ', התי' תהפוך לטי': ***התצצר – הצתצר – הצטצר.**
- 6) בדומה לכך, בבניין התפעל כאשר פ' הפועל היא ז', התי' תהפוך לדי': ***התזמן – הזתמן – הזדמן.**

תרגיל 2:

כתבו מילים על פי השורש והבניין הנתונים. את המילים כתבו תמיד את שם הפועל:

שם הפועל	עבר נסתר	בניין	שורש	
		קל (פעל)	ע-מ-ד	.1
		הפעיל	ד-ג-ש	.2
		נפעל	פ-ת-ח	.3
		התפעל	פ-ת-ח	.4
		פיעל	ש-מ-ש	.5
		התפעל	ש-ד-ל	.6
		קל (פעל)	ש-מ-ע	.7
		התפעל	צ-ר-ד	.8
		פיעל	ר-ג-ש	.9
		הופעל	ר-ג-ש	.10
		התפעל	ס-ג-ר	.11
		התפעל	ז-ח-ל	.12
		נפעל	ס-ג-ר	.13
		הפעיל	פ-ת-ע	.14
		פועל	ח-ז-ר	.15
		התפעל	ש-מ-ש	.16
		התפעל	ז-נ-ב	.17
		פיעל	ז-נ-ב	.18
		פועל	ג-ר-ש	.19
		הופעל	ר-ש-ע	.20

יצירת שמות עצם לפי הנחיות – שורש ומשקל

תהליך יצירת שם עצם משורש וממשקל נתונים:

- 1) כאשר אנו נדרשים ליצור מילה משורש ומבניין נתונים, עלינו להציב את אותיות השורש במקום האותיות פ-ע-ל שבשם המשקל:

שורש ק-פ-צ במשקל מקטלה = מקפצה.
- 2) גם כאן, עיצורים גרוניים בשורש (ה', א', ח', ע' וגם ר') עשויים לגרום לכל מיני שינויים בניקוד, אך לא בכתיב. אין מה להתרגש מכך.
- 3) בשם הפעולה של בניין התפעל – משקל התקטלות – חלים כל חוקי השיכול וההידמות של בניין התפעל:
- 4) כאשר פ' הפועל היא עיצור היוצא מן השיניים (ז, ס, צ, ש, ש) התי' של הבניין תתחלף במקום עם פ' הפועל: *הַתְּסַפְּלוּת – הַסְּתַפְּלוּת.
- 5) בנוסף, כאשר פ' הפועל היא צ', התי' תהפוך לט': *הַתְּצַבְּרוּת – הַצְּטַבְּרוּת.
- 6) בדומה לכך, כאשר פ' הפועל היא ז', התי' תהפוך לדי': *הַתְּזַמְּנוּת – הַזְּזַמְּנוּת.

תרגיל 3

שם העצם	משקל	שורש	
	מקטל	פ-ר-ק	.1
	תקטלת (תקטולת)	ש-ל-ב	.2
	מקטל	פ-ת-ח	.3
	התקטלות	פ-ת-ח	.4
	הקטלה	ח-ל-מ	.5
	קטול (קיטול)	ש-ד-ל	.6
	התקטלות	ש-פ-כ	.7
	התקטלות	ס-כ-נ	.8
	קטול (קיטול)	ר-ג-ש	.9
	מקטלה	פ-ל-ג	.10
	מקטלת	ס-ג-ר	.11
	קטל	ס-פ-ר	.12
	קטלו	נ-ד-ב	.13
	התקטלות	צ-נ-ע	.14
	קטול (קיטול)	נ-מ-ק	.15
	התקטלות	ש-ת-פ	.16
	קטול (קיטול)	ב-ק-ש	.17
	התקטלות	ז-ע-פ	.18
	התקטלות	צ-ר-פ	.19
	קטילה	ה-ל-כ	.20

תהליך יצירת מילים משורש ובניין נתונים – בגזרות:

- 1) בגזרות השונות לעתים יהיה צורך "לשחק" קצת עם המילה (למשל לשנות את הניקוד, להחליף אותיות או להסיר אותיות) על מנת להגיע למשהו מוכר.
- 2) בגזרת המרובעים יש להוסיף אות נוספת לשורש. מקומה של האות הנוספת הוא באמצע השורש, כלומר: יש להמיר את ע' הפועל לשתי אותיות. פ-ר-ס-מ - פועל = פורסם.
- 3) בגזרת ל"א צורת בינוני פעול תיכתב עם י' בחמשת שורשי קס"ם ח"ן: **קרוי, סמוי, מצוי, תבוי, נשוי**. כמו כן, שם הפעולה של בניין פיעל - משקל קטול – ייכתב תמיד עם י': **מילוי, ריפוי**.
- 4) בגזרת ל"ייה ה' שבסוף עשויה להתחלף באות י' במקרים רבים: **בניתי, בנוי, בינוי, בנין ועוד**. כמו כן, בצורת עבר נסתרת ה' מתחלפת בת': **בנתה**. בשם הפעולה של בניין הפעיל – הקטלה -ה' מתחלפת בא' לפעמים: **הרשאה, הרצאה**. לעתים קרובות ה' נשמטת כליל – בעיקר לפני ו': **בנו, רצון, זכות**.
- 5) בשתי הגזרות ל"א ול"ייה עשויה להופיע הסיומת אי במקום אות השורש האחרונה: ק-נ-א – **קנאי**. ש-נ-י-ה – **שנאי**.
- 6) בגזרת פ"יו ה' עשויה להתחלף בו': **י-ו-ד-ע – ידע / הודיע**. בבניין קל לעתים ה' תישמט כליל: **לדעת, דע!, דעה**.
- 7) בגזרת עו"י ה-ו' נשמטת בבנייני פעל (למעט בציווי, שם פועל ושם הפעולה), הפעיל והופעל. מאידך, בבנייני פיעל, פועל והתפעל האות האחרונה של השורש מוכפלת: **כ-ו-נ הפעיל: הכין. כ-ו-נ התפעל: התכוון**. במשקלים השונים לעתים נראה י', לעיתים נראה ו', ולפעמים לא זה ולא זה: **מריצה, מרוץ, הרצה**.

תרגיל 4

שם הפועל	עבר נסתר	בניין	שורש	
		התפעל	י-ו-ב-ש	.1
		הפעיל	ג-ל-י/ה	.2
		התפעל	מ-צ-א	.3
		הפעיל	ע-ו-ד	.4
		התפעל	צ-ל-מ	.5
		פועל	ק-ל-ק-ל	.6
		התפעל	ח-ז-י/ה	.7
		הפעיל	י-ו-ת-ר	.8
		פיעל (2 תשובות אפשריות)	ש-י-ר	.10
		הופעל	י-ו-ז-ל	.11
		התפעל	צ-ו-ת	.12
		התפעל	ר-ו-ש	.13
		פעל (קל)	מ-ו-ט	.14
		פיעל	מ-ו-ט	.15
		פועל	מ-ו-ט	.16
		הפעיל	י-ו-צ-א	.19
		הפעיל	י-ו-ד-י/ה	.20

תרגיל 5

שם הפועל	צורת הבינוני (יחיד)	בניין	שורש	
		פועל	א-כ-ס-נ	.1
		הפעיל	פ-נ-י/ה	.2
		הופעל	ע-ל-י/ה	.3
		פועל	ע-ל-י/ה	.4
		פיעל	ש-ו-ט	.5
		הפעיל	י/ו-ר-י/ה	.6
		קל (פעל)	צ-ו-ד	.7
		נפעל	י/ו-ת-ר	.8
		נפעל	י/ו-ל-ד	.9
		קל (פעל)	ש-י-ר	.10
		התפעל	ל-ו-נ	.11
		התפעל (2 תשובות אפשריות)	ג-ו-ר	.12
		פעל (קל)	ת-מ-ה	.14
		נפעל	י/ו-ר-א	.15
		התפעל (2 תשובות אפשריות)	ע-ו-ר	.17
		פועל	צ-ו-ר	.18
		נפעל	כ-ו-נ	.19
*		פיעל	י/ו-ד-י/ה	.20

תרגיל 6:

כתבו פעלים על פי ההנחיות:

- 1) כתבו מילה משורש ב-ד-ל בבניין הפעיל, זמן עבר, גוף נסתר: _____
- 2) כתבו מילה משורש יו-ש-ב, בניין הפעיל, זמן עבר, גוף נסתרים: _____
- 3) כתבו מילה משורש ר-א-י/ה, בניין התפעל, שם פועל: _____
- 4) כתבו מילה משורש ב-נ-י/ה, בניין קל, צורת בינוני פעול: _____
- 5) כתבו מילה משורש יו-ר-ד, בניין הפעיל, זמן ציווי, גוף נוכח: _____
- 6) כתבו מילה משורש ע-ו-ר, בניין הפעיל, זמן עתיד, גוף מדבר: _____
- 7) כתבו מילה משורש יו-ש-נ, בניין קל, זמן ציווי, גוף נוכח: _____
- 8) כתבו מילה משורש ש-ר-י/ה, בניין קל, בינוני פעול: _____
- 9) כתבו מילה משורש ש-נ-י/ה, בניין פיעל, שם פועל: _____
- 10) כתבו מילה משורש ד-ו-ג, בניין קל, זמן ציווי, גוף נוכחת: _____
- 11) כתבו מילה משורש ע-ו-ר, בניין התפעל, זמן ציווי, גוף נוכחת: _____
- 12) כתבו מילה משורש יו-ר-י/ה, בניין הפעיל, שם פועל: _____
- 13) כתבו מילה משורש יו-ר-א, בניין נפעל, זמן בינוני, גוף נסתרים: _____
- 14) כתבו מילה משורש נ-ד-ר, בניין הופעל, זמן עתיד, גוף נוכחת: _____
- 15) כתבו מילה משורש נ-ו-ע, בניין קל, זמן ציווי, גוף נוכחים: _____

תרגיל 7

כתבו שמות עצם על פי ההנחיות.

שם עצם	משקל	שורש	
	מקטל	ק-ו-מ	.1
	תקטלת	צ-פ-י/ה	.2
	הקטלה	ע-ל-י	.3
	תקטלה	ע-ו-ד	.4
	מקטל	י/ו-ר-ד	.5
	התקטלות	ר-ו/י-מ	.6
	קיטול	ד-ו-ר	.7
	קטילה	ש-י-ר	.8
	קטָלה	כ-ל-כ-ל	.9
	קטלון	ח-ר-י	.10
	קטילה	ש-ו-ב	.11
	הקטלה	ב-ו-א	.12
	תקטלה	י/ו-ד-ע	.14
	התקטלות	מ-ו-ט	.16
	קטלה	י/ו-ל-ד	.17
	מקטל	ר-י/ו-מ	.19

תרגיל 8

כתבו שמות עצם על פי ההנחיות.

שם עצם	משקל	שורש	
	הקטלה (2 מילים)	ש-ר-י	.1
	קיטול	ח-ק-י/ה	.2
	תקטלה	ג-ו-ב	.3
	מקטלה	ל-ו-נ	.4
	קָטַל	ב-ד-י	.5
	קטלה	מ-ח-י	.7
	התקטלות	מ-ח-י	.8
	קיטול	ח-ט-א	.9
	מקטלה	ב-ו-כ	.10
	הקטלה	י/ו-ר-י/ה	.11
	תקטלת	ר-מ-י/ה	.12
	קָטַל	ח-ז-י	.14
	קטלון	י/ו-ג-י/ה	.15
	קטלות	ז-כ-י	.16
	מקטלה	ד-ו-נ	.17
	קָטַל (2 מילים)	נ-י/ו-ד	.18
	קיטול (2 מילים)	י/ו-ד-י/ה	.19
	הקטלה	י/ו-נ-י	.20

שיבוץ פועל בהקשר נתון

- (1) בשאלון הבגרות המותאם מופיעה באופן קבוע שאלה שבה תידרשו ליצור פעלים על פי שורשים מסוימים בהקשרים נתונים.
למשל: באזור (ב-נ-י/ה) _____ לפני שלוש שנים שלושה מגדלי משרדים.
- (2) בשאלות מסוג זה, השורש בעצם נתון במפורש, ואילו את הזמן, את הגוף ואת הבניין ניתן להסיק מן ההקשר.
- (3) אינכם צריכים להגדיר לעצמכם את הזמן, הגוף והבניין, אבל שימו לב שהפועל שאתם כותבים מתאים בדיוק להקשר ואתם נאמנים לזמן המשפט ולגוף שעליו הפועל מדבר.
- (4) בשאלה זו התשובה עשויה להיות שם פועל (למשל: להצליח), שנחשב פועל. היא אינה יכולה להיות שם פעולה (למשל: הצלחה), שנחשב שם עצם.
- (5) זכרו ששורשים מן הגזרות עשויים לאבד / להחליף / להוסיף אות על פי החוקים שלמדנו לעיל.
- (6) שימו לב ששורשים המסתיימים ב"י הם בעצם מגזרת ל"י, כלומר מסתיימים ב"ה:
ב-נ-י = ב-נ-י/ה.
- (7) שימו לב ששורשים בעלי י או ו באמצע הם בעצם מגזרת עו"י, כלומר ע"י הפועל שלהם היא י/ו:
כ-ו-נ = כ-ו-נ. ב-י-נ = ב-י-ו-נ.

תרגיל 9

השלימו את המשפטים שלפניכם בפעלים על פי השורשים הנתונים. שימו לב להקשר.

שארל דומרי, חייל בצבא הפרוסי, (פ-ר-ס-מ) _____ בזכות כמויות האוכל אותן נהג לאכול ביום יום.

כך, לדוגמה, כשנפל בשבי הבריטי, אכל שארל מידי יום 7.4 ק"ג לחם, 2.3 ק"ג ירקות, ו-1.7 ק"ג גבינה, פי עשרה מהמנה אשר (ק-צ-ב) _____ לאסירי מלחמה אחרים.

(ס-ב-ר) _____ שכל זה לא (ס-פ-ק) _____ לשארל, כי הוא טרח (י-ו-ס-פ) _____ לתפריט שלו חתול, 20 עכברושים, ואפילו את הנרות שניתנו לו כדי (א-ו-ר) _____ את תא המאסר שלו.

על אף תאבוננו הגדול של שארל, הוא לא (ז-כ-י) _____ בגוף גדול במיוחד. אמנם גובהו היה כ-1.90 מטר, אך הוא לא (ת-א-ר) _____ בתור אדם שמן במיוחד. בעודו בצבא נהג (צ-ע-ד) _____ מעל 40 קילומטר ביום בלי תלונות.

ומה (ע-ש-י) _____ שארל באזרחות, כשכבר לא (ס-פ-ק) _____ לו כמויות כאלה של מזון חינם אין כסף? לא בעיה. הוא יצא לגן העירוני, ושם (ל-ק-ט) _____ ואכל כשני קילוגרם דשא מידי יום.

שיבוץ שם עצם בהקשר נתון

- בשאלון הבררות המותאם מופיעה באופן קבוע שאלה שבה תידרשו ליצור שמות עצם על פי שורשים מסוימים בהקשרים נתונים.
למשל: באזור נבנו לפני שלוש שנים שלושה מגדלי (ש-ר-ד) _____.
- בשאלות מסוג זה, השורש בעצם נתון במפורש, ואילו את המשקל עליכם להסיק מן ההקשר.
- אם אינכם מצליחים לזהות את המילה מיד, נסו להוסיף לשורש את המוספיות מ/נ/ת/ה בהתחלה ו-ת/ה/נ/ון בסוף.
- תוכלו גם לנסות להציב את השורש במשקלי שמות הפעולה (למשל: הדרכה) או צורות הבינוני (למשל: מדריך). לעומת זאת, שם פועל (למשל: להדריך) אינו תשובה אפשרית בשאלה זו.
- התאימו את שם העצם למין (זכר או נקבה: חתול/חתולה) ולמספר (יחיד או רבים: חתול/חתולים) שבהקשר. אם יש צורך להטות בסמיכות (חתולת-בר) או בשייכות (חתולי/חתולנו/חתולתך) – עשו זאת.
- זכרו ששורשים מן הגזרות עשויים לאבד / להחליף / להוסיף אות על פי החוקים שלמדנו לעיל.
- שימו לב ששורשים המסתיימים ב"י הם בעצם מגזרת ל"י, כלומר מסתיימים ב"ה:
ב-ני = ב-נ-י/ה.
- שימו לב ששורשים בעלי י או ו באמצע הם בעצם מגזרת עו"י, כלומר ע' הפועל שלהם היא י/ו:
כ-ו-נ = כ-ו-נ. ב-י-נ = ב-י-ו-נ.

תרגיל 10

השלימו את המשפטים שלפניכם בשמות עצם על פי השורשים הנתונים. שימו לב להקשר.

את צנתור הלב הראשון בהיסטוריה ביצע (מ-צ-א) _____ צנתור הלב - על עצמו.
הרופא הגרמני ורנר פורסמן סיים את לימודיו בגיל 24 וכעבור שנה השתוקק לפתוח ב(נ-ס-י) _____
שנועד לברר רעיון חדשני שעלה בדעתו. הרעיון היה להחדיר צינור דק דרך וריד שיגיע עד ללב ולהחדיר
דרכו (ר-פ-א) _____ או לבצע (ב-ד-ק) _____. השנה אז הייתה תרפ"ט (1929)
והרעיון נתפס כ(ש-ג-ע) _____. על כן, פורסמן לא קיבל (א-ש-ר) _____ מראש ה(ח-
ל-ק) _____ שלו לבצע את הניסוי.

פורסמן היה נחוש לבחון את הרעיון שלו, אך ללא אישורים, לא היו לו קליינטים שבהם יוכל לערוך
את הניסוי. לפיכך, פורסמן החליט שיערוך את נסיון הצנתור הראשון על... עצמו.
לצורך ההליך הרפואי, ורנר פורסמן נזקק (ס-י-ע) _____. הוא ביקש מאחות בשם גרדה דיטזן
לעזור לו. דיטזן עזרה לפורסמן להשיג (צ-י-ד) _____ לצורך הניסוי, אבל כשהבינה שפורסמן
מתכוון לבצע את הניסוי בגופו שלו, היא דרשה להשתתף בו במקומו.

אולם פורסמן לא התכוון להעניק למישהו אחר את ה(כ-ב-ד) _____ שבלעבור את הצנתור
הראשון בעולם. הוא אמר לדיטזן שהוא מסכים שהיא תחליף אותו, אבל אז קשר את האחות לשולחן
ה(נ-ת-ח) _____, הזריק לה זריקת (ר-ד-מ) _____ והמשיך בניסוי כפי שתכנן – על
גופו שלו.

כשהצינור כבר היה בעומק של כ-30 סנטימטר בתוך גופו ואי אפשר היה לעצור את ה(ה-ל-כ) _____,
ורנר שיחרר את דיטזן וביקש ממנה ליצור קשר עם מחלקת הרנטגן לצורך (ת-ע-ד) _____
הניסוי.

על אף שהניסוי הצליח, מנהלי המחלקה רתחו מזעם. בהמשך חייו פוטר פורסמן מספר פעמים
והתקשה לפתח קריירה רפואית ומדעית. הניסוי שלו דווקא פורסם בז'ורנל רפואי מכובד, אבל זה
בדיוק מה שהפסיק את ההתמחות שלו בכירורגיה.

ואחרי הכול, בשנת תשט"ז (1956) הוענק לפורסמן פרס נובל ל(ר-פ-א) _____. טכניקת
הצנתור שהמציא משמשת את הרפואה עד היום, ומצילה את חייהם של אנשים רבים ברחבי העולם
מידי יום.

יצירת פועל מאותו שורש בבניין אחר:

- (1) כדי למלא משימה מסוג זה יש לזהות קודם כל את השורש והבניין של המילה הנתונה.
 - (2) לאחר מכן יש לעבור על שבעת הבניינים ולחפש בניין אחר שבו אפשר להציב את השורש ולקבל פועל בעל משמעות.
 - (3) כאמור, לעתים יהיה צורך "לשחק" קצת עם המילה (למשל לשנות את הניקוד או להסיר אותיות) על מנת להגיע למשהו מוכר.
 - (4) כמו כן, יש לזכור שבגזרות מסוימות בניינים מסוימים מאבדים את אחת מאותיות השורש או מכפילים אותה.
- כ-י/ו-נ הפעיל: הכין. כ-י/ו-נ התפעל: התכונן.

תרגיל 11

לפניכם פעלים בתוך משפטים.

- 1) נתחו את הפעלים לשורש ולבניין.
 - 2) כתבו פועל שהוא מאותו שורש של הפועל הנתון, אך בניינו שונה מהבניין של הפועל הנתון. כדי להקל עליכם תוכלו להיעזר בעצה הזו: אם הפועל סביל, אפשר בקלות ליצור ממנו פועל פעיל. אם הפועל פעיל, נסו ליצור ממנו פועל סביל.
 - 3) ציינו את הבניין של הפועל שכתבתם.
- הערה: ייתכנו מספר תשובות אפשריות בטור "פועל מאותו שורש אך בבניין אחר".

המשפט	שורש	בניין	פועל מאותו שורש אך בבניין אחר	בניינו
4) כל האמצעים מְצוּ .				
5) העניין ה תְּמַצֵּת לשתי שורות.				
6) שמרו על הילדים שלא יֵאבְדוּ .				
7) אם תְּתַנְדוּ , נקל עליכם.				
8) עלייך ל הִקִּיף את הבניין.				
9) ירד במיקוד.				
10) אני מְבַרֵּא לאט לאט.				
11) הנר כָּבוֹי .				

				(12) החשודים יַעֲמְדוּ לדין.
				(13) השיר הוֹשֵׁר ביום הזיכרון.
				(14) אל תִּתְוַכְּחִי!
				(15) כְּוִנוּ למטרות!
				(16) המנהלות יִשְׁבּוּ את המחלוקת.
				(17) אני מִיַּעֲדָת אֹתְךָ לתפקיד בכיר.
				(18) נִתְרַתִּי משמחה.
				(19) הנהגות מוֹנֹת את הכסף.

הצורה הנסתרת של בניין נפעל- למתקדמים

- (20) בניין נפעל נחשב לבניין הקשה ביותר.
 (21) אחת הסיבות לכך היא שהמאפיין הבולט שלו, התחילית נ', אינו מתקיים אצלו תמיד.

נָאֵבַק – נֶאֱבַק – יֵאָבַק

- (22) לעיתים הדבר גורם לבלבול בין בניין קל לבניין נפעל.

מרוב עבודה, המעדר כמעט דבק לידיה = יֵדְבַק / יִדְבֵק?

- (23) כדי לעבוד נכון עם בניין נפעל, נוכל להשתמש בחוק "פִּיֵק אותו".

פנק: פ' הפועל, נפעל, קמץ. נדבק = יֵדְבַק

- (24) מן הצד השני, פועל שאין בו תוספת נ' ואין בו פנ"ק, לא יכול להיות מבניין נפעל.

דבק = יֵדְבַק

תרגיל 12 - למתקדמים

בכל שאלה נתון משפט ובו פועל מנוקד, ונשאלת שאלה בנוגע לנטייתו של אותו פועל בזמן ובגוף שונים. הקיפו במעגל את התשובה הנכונה. שימו לב לניקודן של התשובות המוצעות.

כמו כן שימו לב שהתשובה שבחרתם זהה בשורשה ובבנייה לפועל המקורי, וכך תוכלו לבדוק אם עניתם נכונה.

- (1) את נְכַנְסֶת לאירוע - מה צורת ציווי נוכחים של הפועל?

1. תְּכַנְסוּ
2. כְּנִסוּ
3. הַכְּנִסוּ
4. הַכְּנִסְנָה

- (2) סַע לאט - מהי צורת שם הפועל?

5. לְהַסִיעַ
6. לְנִסֵעַ
7. לִיסֵעַ
8. נְסִיעָה

- (3) כְּפִינוּ עליך לעשות זאת - מהי צורת שם הפועל?

1. לְכַפּוֹת
2. לְכַפֵּת
3. כְּפִיָה
4. לְהַכְפִּית

4) אנחנו נוֹעְצִים בך לפני שנחליט - מהי צורת עתיד מדברים?

1. יְנוּעְצוּ
2. יִתְנוּעְצוּ
3. נִתְנוּעָץ
4. נוֹעָץ

5) אולי נִמְלֵא לוטו? - מהי צורת עבר מדבר?

1. מְלִיתִי
2. מְלֵאתִי
3. מָלֵאתִי
4. נִמְלֵאתִי

6) ירד במיקוד

7) האוהל מוקם ברגעים אלו - מהי צורת עתיד נסתר?

1. יִתְמַקֵּם
2. יִמָּקֵם
3. יוֹקֵם
4. יִקוּם

8) אסור להוֹתִיר פצועים בשטח - מהי צורת עבר נסתרת?

1. הִתִּירָה
2. נוֹתְרָה
3. הוֹתִירָה
4. הוֹתֵרָה

9) אם לא נעשה דבר, תִּקְרָה תאונה - מהי צורת שם הפועל?

1. לְקָרוֹת
2. לְקָרוֹת
3. לְקָרָה
4. לְהִקְרוֹת

10) ירד במיקוד

11) ירד במיקוד

12) הוא נֶאֱלָץ לעבור דירה - מהי צורת עתיד נוכחים?

1. יֶאֱלָצוּ
2. יִאֲלָצוּ

3. תְּאָלְצוּ

4. תְּאָלְצוּ

13) מי יְעִיר אותי בבוקר? - מהי צורת ציווי נוכחות?

1. הָעִירוּ

2. תְּעִירוּ

3. הָעִירוּ

4. עוֹרְרָנָה

14) אני מְעַמְד לראשות העיר - מהי צורת עתיד נוכחים?

1. תְּעַמְדוּ

2. תְּעַמְדוּ

3. יְעַמְדוּ

4. יְעַמְדוּ

15) הַתְּאָמְנו לַכֶּם תְּכַנִּית מִיּוֹחַדַת - מהי צורת ציווי נוכחות?

1. הַתְּאָמְנִי

2. תְּתְּאָמְנִי

3. הַתְּאָמְנִי

4. תְּאָמְנִי

שימושי הצורות

16) לחלק מן הצורות יש שימושים קבועים.

9) כאשר לשתי צורות יש שימוש משותף, ניתן להחליף בין הצורות.

10) הוראה או הנחיה ניתן להביע בעברית במספר צורות:

א. ציווי: **קח כדור אחד כל בוקר.**

ב. [יש/עליך] + שם פועל: **יש/עליך לקחת כדור אחד כל בוקר.**

ג. שם פעולה + היא חובה: **לקיחת כדור אחד כל בוקר היא חובה.**

11) הדגשת הפעולה במקום מבצעה: כאשר מסיבה כלשהי איננו מעוניינים להדגיש

את מבצע הפעולה, נוכל להשתמש באחד מן המבנים האלה:

א. סביל: **קולות הבוחרים נספרים הלילה.**

ב. שם פועל: **כדאי לספור את הקולות הלילה.**

ג. שם פעולה: **ספירת הקולות מתחילה.**

12) מכך עולה למשל שכאשר נרצה לכתוב הוראה אבל להפנות אותה לגברים ולנשים

כאחד, יהיה הגיוני להשתמש בשם פועל או בשם פעולה.

תרגיל 13

לפניכם הודעת טקסט שתכנן פיקוד העורף לשלוח לכל אזרח ואזרחית בישראל. ההודעה כתובה בלשון זכר - עבדו אותה כך שתתאים לזכר ולנקבה כאחד.

אם אתה קונה בית, עדיף שתקנה בית שכבר יש בו מרחב מוגן. אם אין בבית שקניית מרחב מוגן, הוסף לו כזה. שמור את המרחב המוגן שבבית פנוי ומוכן תמיד. קח בחשבון שאתה עלול לשהות פרק זמן ארוך במרחב המוגן, ולכן אבזר אותנו מבעוד מועד בפריטים כמו בקבוקי מים מינרליים, קופסאות שימורים, נייר טואלט ודלי לצרכים. אם אתה מתארח במקום אחר, ודא את קיומו של מרחב מוגן באזור, וברר איך אתה מגיע אליו. במקרה של אזעקה היכנס למרחב המוגן. שְׁהֵה במרחב המוגן עד שתקבל הודעה מפיקוד העורף שמותר לצאת.

נספחים – מערכת הצורות

המשקלים והצורנים הסופיים ומשמעויותיהם

שמות הפעולה

המשקל	המשמעות	דוגמות	וריאציות נוספות
קטילה קטלה קטלה	שם פעולה – קל	שמירה, קפיצה גנבה, שרפה יללה, צרחה	חשיבה, עליה, גישה לדה, דעה אנחה
הקטלות	שם פעולה – נפעל	הזכרות, המנעות	הרדמות, האחזות
הקטיל הקטלה אקטלה	שם פעולה – הפעיל	הפרש, הבדל הבטחה, הצלחה אבחנה, אבטחה	השג, הצע הודעה, הסרה, הערה
קטול קטלה	שם פעולה – פיעל	ספור, בקוש בקשה, קבלה	פרסום, ברור פרנסה
התקטלות	שם פעולה – התפעל	התבגרות, התלקדות	השתדלות, התמודדות

צורות הבינוני

המשקל	המשמעות	דוגמות	וריאציות נוספות
מְקַטֵּל	בעל מקצוע - פיעל	מְפַקֵּד, מְאַמֵּן	מְשׁוֹרֵר, מְעוֹדֵד
מְקַטִּיל	בעל מקצוע - הפעיל	מְצַבִּיא, מְנַהִיגָה	מְצַיֵּל, מְפִיק, מוֹרָה
קוֹטֵל	בעל מקצוע - קל	שׁוֹמֵר, סוֹהֶרֶת, שׁוֹפֵט	אוֹרֵחַ, רוֹפֵא, קוֹנֵה
קָטַל	מצב - קל	רָעַב, צָמָא, עֲיַפָּה	יָפָה, מְלֵא
קָטוּל	בעל תכונה - קל	שְׁמור, בְּדוּק, חֲמור	רְפוּי, מְצוּי
נְקַטֵּל	בעל תכונה - נפעל	נְפָלָא, נְהַדֵּר, נְחָשֵׁב	נוֹרָא, נְבוֹדָה, נְבוֹן
מְקַטֵּל	בעל תכונה - הופעל	מְשַׁלֵּם, מְחַלֵּשׁ	מְעַתֵּק, מוֹכַח, מוֹגֵן
מְקַטֵּל	בעל תכונה - פועל	מְגַשֵּׁם, מְיַחֵדֵת	מְכַלְעֵר, מְפַרְסֵם, מְרוֹמֵם
מְתַקַּטֵּל	בעל תכונה/מקצוע - התפעל	מְתַלְמֵד, מְתַנַּגֵד מְתַבְּגֵר	מְתַמוֹדֵד מְשַׁתְּנֵה, מְתַפּוֹצֵץ

משקלים בולטים

משמעויות נפוצות וחשובות במיוחד מסומנות בקו.

המשקל	המשמעות	דוגמות	וריאציות נוספות
קטל	בעל מקצוע בעל תכונה כלי	נגר, ספר, צידת, נהג חלש, חזק קטר	בנאי, פלאי קנאי, בדאי שנאי
קטלו	בעל מקצוע בעל תכונה	רקדן, חקן צרכן, נקמן, שקרן	
קטלו	בעל מקצוע בעל תכונה	סדרן, קבלן, חבלן דברן, קפדן	
קטלת	מחלה אוסף פריטים כלי	אדמת, חצבת, צרבת סירת, טיסת, רכבת כספת, רתכת	שפעת, קדחת, שפשפת כרטסת שבשבת
מקטל	מקום	מגדל, מסגד	מחלף, מקום, מוסד, מטע, מרעה
מקטלה	מקום	מדרכה, משטרה	מושבה, מלונה, מחלה, מעברה
מקטל	כלי	מברג, מסרק	מגב, מטוס, מחס, מוקש
מקטלה	כלי	מסרגה, מבחנה	מצבה, מניפה, מסלה, מכולה
מקטלת	כלי	מדפסת	מצקת, מגבת
קטלון	שם עצם מופשט	פתרון	חשבון
קטלון	שם עצם מופשט מצב מחלה	נצחון, זכרון תמהון, חדלון שגעון, דכאון	דראון תאבון, הריון

משקלים נוספים

וריאציות נוספות	דוגמות	המשמעות	המשקל
עריץ רהיט	אמיץ, כביר ספין, פטיש	בעל תכונה כלי	קטיל
פגיע קליע	רגיש, מהיר אכיל, שביר, דליק בציר, קטיוף, חריש עגיל, צמיד	בעל תכונה בעל תכונה פוטנציאלית עונה/פעולה חקלאית כלי	קטיל
	תלבשת, תזמרת	אוסף פריטים	תקטלת
	צהב, גרק, אדם אים, ארץ	צבע בעל תכונה	קטל
פסח, חרש, קרח גאה	אלם, חגר טפש	בעל מום בעל תכונה	קטל
	צנור, כנור שפור, גבור צפור	כלי בעל תכונה בעל חיים	קטול
תנועה, תוכחה	תדמה, תדהמה	שם עצם מופשט	תקטלה
	פלבלב, ירקרק, שמנמן	הקטנה	קטלטל
חלקיק	סמליל, דחליל	הקטנה	קטליל

משמעויות הצורנים (בדרך התצורה בסיס+ צורן)

משמעויות נפוצות וחשובות במיוחד מסומנות בקו.

הסיומת	משמעות	דוגמה
-י	<u>שם תואר</u> מוצא	שְׂכָלִי, חִלּוּמִי, חִתִּי אֲנָגְלִי, סִפְרָדִי
-ני	שם תואר	רוחני, בוגדני
-וני	שם תואר	עירוני, צמחוני
-ון	<u>הקטנה</u> כתב עת אוסף פריטים כלי תור וסדר מקום	ילדון, ספון יומון, שבועון, עתון ניבון, תקנון שעון, סביבון ראשון, אחרון גנון, פעוטון
-יה	מקום אוסף פריטים חלקי לבוש כלי דבר מאכל קטן	נגריה, מסגריה ספריה, עשפיה גופייה, שכמיה סבוניה, מטריה נקניקיה, ספריה, עוגיה
-ון	בעל מקצוע בעל תכונה יסוד כימי כלי	ירקן, רפתן, תעשין בוגדן, מעתיקן פחמן, אשלגן יומן, פותחן
-ית	<u>הקטנה</u> כלי תחבורה שפה תיאור אופן כלי צמח חלקי לבוש שבר	מפית, קשית מונית, משאית צרפתית, יונית עקרונית, רשמית ידית, מחסנית פלנית, סתונית אמונית, חרמונית חמישית, ששית
-ות	<u>שם עצם מופשט</u> תכונה מקצוע	מוזרות, ילדות נחמדות, קמפנות, חולמנות גננות, ספרות
-אי	בעל מקצוע	חשמלאי, חנאי
-ר	בעל מקצוע	סנדלר, כספר

שמות שנוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי שכדאי להכיר:

מהות = מה+ות

כמות = כמה+ות

איכות = איך+ות

ישות = יש+ות

זהות = זהה+ות

מרכיבים חשובים בהלחם בסיסים:

כדור : כדורסל, כדורגל, כדוריד.

מד : מדחן (מד+חנייה), מדחום

אור : רמזור (רמז+אור), זרקור (זרק+אור), מגדלור (מגדל+אור)

נון (=דג בארמית) : דיונון (דיו+נון), תַּמְנוּן (תמניא (8)+נון)

נוע : אופנוע (אופן+נוע), קולנוע, דרגנוע

קול : פסקול, רמקול

אל (ללא) : אלחוט, אלמוות.

שמות נוספים שנוצרו בדרך של הלחם בסיסים שכדאי להכיר:

אֶמְרָן = אמן+ארגון

תְּפוּזִינָה = תפוז+קלמנטינה

חִיָּזָר = חי+זר

אֵלוּ = אס+לו

בְּרִיזָה = בר+אווז

בְּרִישָׁה = בר+אנש

מוֹתָג = מוצר+תג

דְּחִפּוֹר = דחף+חפר

חִמְשִׁיר = חמש+שיר

מִחְזָהּ = מחזה+זמר

יַעַז = יעל+עז

עֶרְפִּיחַ = ערפל+פיח

קֶרֶןֶף = קרן+אף

מִדְרָחוּב = מדרכה+רחוב

שֶׁנְהָב = שן+הב

